

Een verkenning van de Vlaamse melksector na 2015

Juli 2007

Campens V., Gavilan J., Carels K.

VLAAMSE OVERHEID
Beleidsdomein Landbouw en Visserij
Afdeling Monitoring en Studie (AMS)
Koning Albert II laan 35, bus 40
1030 Brussel

Begeleidingscomité

Herman Hooyberghs (DLV-Landbouwbureau),
Eddy Leloup (Boerenbond),
Renaat Debergh (BCZ),
Lea Elst (ALV-MIB),
Isabelle Magnus (DLV-ALVB),
Joeri Deuninck (DLV-AMS),
Dirk Van Guyze (DLV-ALVB),
Johan Heyman (DLV-ALVB),
Frans Coussement (kabinet Minister-president Leterme),
Dirk Van Gijsegheem (DLV-AMS),
André Leroy (ABS),
Hendrik Van den Haute (jABS),
Paul Van Hengel (Campina),
Willy Boon (Milcobel),
Patrick Buggenhout (Milcobel).

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	5
Inleiding.....	7
1. Beleid	8
1.1. Europees beleid	8
1.2. Vlaanderen.....	9
1.2.1. Definitieve overdrachten	10
1.2.2. Bedrijfsplafonds	10
1.2.3. Maximale hoeveelheid per hectare/ grondgebondenheid.....	10
1.2.4. 30 km zone	10
1.2.5. Eisen overlater en overnemer	10
1.2.6. Verevening of herverdeling.....	11
1.2.7. Osmose.....	11
1.2.8. Tijdelijke overdrachten of leasing	11
1.3. Andere EU-landen.....	11
1.4. Toekomstige beleidsontwikkelingen	12
1.4.1. Algemeen	12
1.4.2. Buurlanden	13
2. Structuur van de zuivelsector	16
2.1. De melkveehouderij	16
2.1.1. Aantal quota, producenten en dieren.....	16
2.1.2. Mobiliteit.....	18
2.1.3. Productiewaarde	19
2.1.4. Rendabiliteit.....	20
2.2. De verwerkende sector	26
2.2.1. Structuur	26
2.2.2. Melkprijs.....	28
2.2.3. Productie	29
2.3. Verbruik	30
2.5. Zelfvoorzieningsgraad	31
2.6. Kwaliteit en voedselveiligheid	32
3. Handelsstromen met België	33
4. De wereldmarkt.....	37
4.1. Prijzen	37
4.2. Productie.....	38
4.3. Consumptie	40
4.4. Export	41
5. Samenvatting via een SWOT-analyse	42
5.1. Sterktes	42
5.2. Zwaktes	43
5.3. Kansen	43
5.4. Bedreigingen	44
6. Toekomstverkenning melksector na 2015.....	45
6.1. Inleiding	45
6.2. Scenario's	46
6.3 Resultaten.....	47

6.4. Individuele bedrijven.....	50
7. Na de quotaregelgeving: conclusies	51
7.1. De melkveehouderij in 2016.....	51
7.2. De zuivelindustrie en de wereldmarkt.....	53
Afkorting.....	55
Literatuur	57

Samenvatting

De Vlaamse melkveehouder staat voor een grote uitdaging. Onder druk van de Wereldhandelsorganisatie, zal de marktbescherming voor melkproducten grotendeels wegvallen. Daarbij bestaat er op Europees niveau weinig animo om de quotaregelgeving na 2015 te verlengen. Dit gegeven zorgt ervoor dat in Vlaanderen de complexe wetgeving rond melkquotaregelgeving wordt vereenvoudigd en aangepast aan het wegvallen van de marktbescherming. Deze drie gebeurtenissen maken dat de melkveehouder in Vlaanderen nog meer marktgericht zal moeten denken en produceren. Hij zal de werking van zijn bedrijf moeten optimaliseren om competitief te kunnen blijven op de markt. Ook de zuivelindustrie zal meer concurrentie ondervinden en zich moeten aanpassen aan de gewijzigde marktomstandigheden.

Momenteel is de toekomst echter nog onzeker, maar eind 2007 moet de huidige WTO-ronde worden afgesloten, in 2008 zal de Europese Commissie een uitspraak doen over de toekomst van melkquotaregelgeving en samen met deze studie wordt er een Vlaams Stappenplan opgemaakt om de sector te begeleiden naar een aangepaste structuur.

Om deze veranderingen te kunnen begeleiden, is het nodig de sector te analyseren op zijn sterktes en zwaktes en op mogelijke kansen en bedreigingen van buiten uit. Aan de hand van de literatuur, uit simulaties en uit gesprekken met experts is deze toekomstverkenning uitgevoerd.

De melkveehouderij in Vlaanderen is eerder kleinschalig en de gemiddelde melkgift per koe is nog voor verbetering vatbaar. Echter, de voorbije jaren evolueert de sector sneller dan voordien naar grotere en productievere bedrijven. Belangrijke investeringen zijn hiervoor nodig, aangezien de melkveehouderij een zeer kapitaalsintensieve sector is. De aankoop van quota om te kunnen produceren verzwaart nog eens de al grote investeringslast voor starters. Daarbij is ook de grond, nodig om de geproduceerde mest af te zetten en voeders te telen, relatief duur. De grondprijs en voederprijs zullen blijven stijgen.

Een Vlaams bedrijf heeft een lage kostprijs per liter geproduceerde melk in vergelijking met de omringende landen en heeft ook een goed bedrijfsinkomen per familiale arbeidskracht. Men neemt geen externe arbeidskrachten aan. Ook in de toekomst zullen de bedrijven eerder familiaal blijven, aangezien externe arbeidskrachten niet renderen en er nog voldoende groeimogelijkheden zijn zonder externe arbeidskrachten. Het arbeidsinkomen per volwaardige arbeidskracht is echter laag.

Er ontstaat een steeds grotere kloof tussen het bedrijfsinkomen van de best en de slechts producerende bedrijven. Een melkveehouder dient immers meer en meer rekening te houden met o.a. voedselveiligheid, hygiëne, dierenwelzijn, optimale voedersamenstelling, nutriëntenbalans, water en energie. Deze thema's zullen nog aan belang toenemen. Ondanks het feit dat er een uitgebouwde infrastructuur is voor onderzoek en voorlichting, bereikt deze informatie niet alle producenten zoals het hoort. Goede managementcapaciteiten zijn erg belangrijk geworden voor een toekomstgericht landbouwbedrijf.

West-Europa is en blijft een regio bij uitstek voor de productie van melk. Er is veel kennis en professionalisme en het klimaat en de bodem zijn er ideaal. Ook beschikt de melkveehouderij over een goed imago, mede doordat de koeien veel buiten mogen lopen. De melkproductie uit zuiderse landen zal afnemen wegens de opwarming van het klimaat en verschuiven naar noordelijkere gebieden. Ook in Vlaanderen zal er echter meer aandacht besteed moeten worden aan het voorzien van koele plekken voor melkkoeien en zal er een verhoogde ziektedruk zijn, wegens de klimaatverandering.

De Vlaamse melkproductie wordt voornamelijk verkocht aan de Vlaamse zuivelindustrie. Deze bestaat uit coöperaties van melkveehouders en uit privé-bedrijven, maar is eerder kleinschalig mede door de

kleine interne markt. De zuivelindustrie is voldoende gediversifieerd in haar producten, waardoor zij gemakkelijk kan inspelen op de schommelingen op de markt. Tegenover de grote multinationals bezit de Vlaamse zuivelindustrie een stuk minder kapitaal om te investeren in innovatie, onderzoek en marktkennis. Het is toch van groot belang hier voldoende aandacht aan te besteden om te kunnen blijven concurreren. Er kan nagedacht worden over allianties met andere, ook buitenlandse zuivelbedrijven. De multinationals zullen aan belang winnen, maar er zal steeds plaats zijn voor kleinere bedrijven op de zuivelmarkt.

In West-Europa is er ook een omvangrijke koopkrachtige markt op korte afstand, waardoor er naast industriële producten ook voldoende consumptieproducten kunnen gemaakt worden.

Vlaanderen staat aan de absolute top voor wat betreft kwaliteit en hygiëne van zuivelproducten. Van gras tot glas wordt alles grondig gecontroleerd. De kost die dit met zich meebrengt wordt grotendeels door de melkproducenten en de zuivelindustrie zelf betaald. Er is tevens een sterk inter-professioneel overleg. Dit overleg dient verder uitgebreid te worden, zodat de distributie, de zuivelindustrie en de melkveehouders optimaal met elkaar kunnen samenwerken met correcte prijsafspraken in een goede verstandhouding en zodat men vlot kan inspelen op de behoeften van de consument.

Naar de toekomst toe zal een melkveehouder meer betrokken moeten zijn bij het marktgebeuren. Dit is nodig, aangezien de prijzen meer zullen schommelen. Via allerlei vormen van samenwerking en via schaalvergroting kan hij zijn kosten drukken en via verbreding kan hij het risico spreiden. Het is van belang dat de overheid zo snel mogelijk het toekomstige beleid vastlegt, zodat iedere melkveehouder zich kan voorbereiden op deze nieuwe situatie. Het aantal Vlaamse melkveebedrijven zal tegenover 2004 fors dalen tot onder 6.000 en boven 2.300 bedrijven. Het saldo per koe zal afnemen. Bij afschaffen van de quota zal het aantal melkkoeien toenemen ten nadele van het vleesvee.

De concentratie in de zuivelindustrie zal zich verderzetten. Verschillende studies laten zien dat de EU niet danig zal lijden onder de vrijmaking van de zuivelmarkt, aangezien de EU een belangrijke speler is op de markt en de concurrentie met andere wereldproducenten aan kan, mits een verdere verschuiving naar meer efficiënte bedrijven. Er moet ook een onderscheid gemaakt worden tussen verse producten voor de interne EU-markt en verwerkte producten, die ook kunnen geëxporteerd worden buiten de EU. De zuivelindustrie zal meer kaas en minder boter en melkpoeder produceren, voor de interne markt zal er meer worden ingegaan op de vraag naar producten met een hoog gebruiksgemak en "gezondere producten". De vraag naar zuivel stijgt sneller dan het aanbod, waardoor de prijsvooruitzichten goed zijn. De exportkansen die zich bieden op de markten van Oost-Europa, Rusland en Azië moeten worden benut.

De overheid kan de groei en samenwerking van bedrijven faciliteren en hen aanmoedigen om te verbreden en te investeren via het Programmeringdocument voor Plattelandsontwikkeling. Onderzoek in het kader van het verbeteren van de efficiëntie, zootechnische aspecten (daling voederkost), innovatie in zuivelproducten en de verspreiding ervan dienen ondersteund te worden.

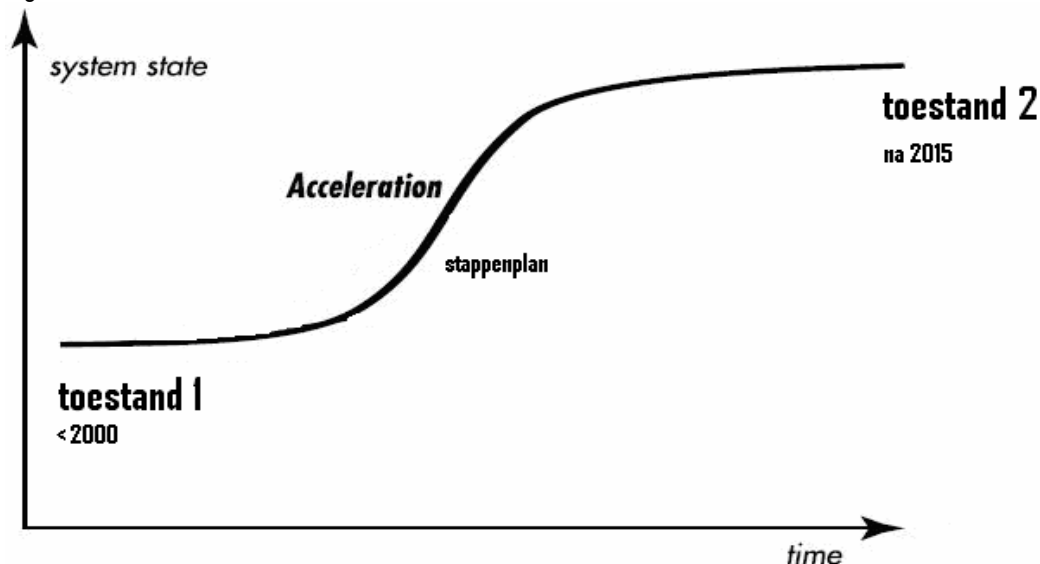
Dit rapport werd opgemaakt in het voorjaar van 2007 met de op dat moment beschikbare kennis en data.

Inleiding

Door de wijzigingen in het landbouwbeleid van de voorbije jaren staan de landbouwsector in zijn geheel en de melkveehouderij met de daaraan verbonden industrie in het bijzonder voor een transitieperiode. Transitie is geleidelijke veranderingen die zowel vernieuwingen op vlak van bijvoorbeeld technologie als op vlak van beleid vergen. Aldus leiden ze tot een verandering in de manier van werken. Transitie kan worden begeleid waardoor de richting en het tempo van de verandering kunnen worden beïnvloed.

Vanuit die invalshoek leidt een transitie van de éne toestand naar een andere toestand. In het geval van de melksector gaat dit over de toestand ten gevolge van het marktbeschermde EU- landbouwbeleid naar de toestand na de afschaffing van quota en de afbouw van andere beschermende maatregelen. De periode van transitie wordt gekenmerkt door sterke en structurele veranderingen. In Vlaanderen zal deze transitie tevens begeleid worden door het stappenplan. Dit plan, evenals deze studie, maakt deel uit van het strategische plan voor de melksector. De nieuwe stabiele toestand is dat de melksector in Vlaanderen zich kan handhaven in de wereldmarkt vanaf 2015 (zie figuur 1).

Figuur 1: de melksector in transitie

Bron: naar Rotmans (2005).

Hoe zo een toekomstige situatie er zou kunnen uitzien voor de melkveehouderij en de zuivelindustrie, wordt in onderhavige studie onderzocht op basis van een analyse van de huidige toestand, van simulatieresultaten en van gesprekken met zuivelexperten over de toekomst van de sector.

Hoofdstukken 1 tot en met 5 beschrijven de huidige toestand in de sector. In hoofdstuk 1 wordt het huidige beleid samengevat. Hoofdstuk 2 geeft de huidige structuur weer van de melkveehouderij en de zuivelindustrie in Vlaanderen, vergeleken met de buurlanden. Hoofdstukken 3 en 4 gaan in op de handel in zuivel tussen België, de EU-landen en derde landen en de evolutie van de wereldmarkt. Hoofdstuk 5 vat de voorgaande hoofdstukken samen aan de hand van een SWOT-analyse. Vervolgens wordt er in hoofdstuk 6 een voorzichtige kwantitatieve blik op de toekomst geworpen via simulaties. Tenslotte wordt, op basis van voorgaande hoofdstukken, in hoofdstuk 7 de toekomstige melksector geschetst. Hierbij wordt rekening gehouden met de sterktes en zwaktes eigen aan de sector en de kansen en bedreigingen die op de sector afkomen.

1. Beleid

1.1. Europees beleid

Het melkquotastelsel werd in 1984 ingevoerd in de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) voor melk en zuivelproducten van 1964. Deze productiebeperkende maatregel diende een antwoord te geven op de sterke productiestijging in de voorafgaande jaren en de daarmee gepaard gaande budgettaire lastenverhoging voor de Gemeenschap. De aanleiding tot deze sterke productiestijging was de marktondersteuning door middel van prijsgarantie binnen de Gemeenschap. Deze contingentering van de melkproductie werd als meest sociaal aanvaardbaar alternatief verkozen om de productie te beperken boven een drastische melkprijsverlaging die dramatische gevolgen zou kunnen hebben voor de melkproducenten.

Het quotastelsel is voor de melkveehouder van toepassing op de levering van melk aan de industrie of de rechtstreekse verkoop van melk of andere zuivelproducten aan de consument. Het werd aanvankelijk door de Raad van Ministers ingevoerd voor vijf opeenvolgende perioden van 12 maanden, te beginnen op 1 april 1984. De toepassing werd echter al verschillende malen verlengd. De laatste verlenging voorziet in het voortbestaan van de regeling tot 31 maart 2015. Een melkquotajaar (tijdvak of een periode van twaalf maanden voor de melkquotareglementering) begint op 1 april en eindigt op 31 maart van het daaropvolgende kalenderjaar.

De Raad van Ministers stelt voor elke lidstaat een nationale referentiehoeveelheid vast, deze wordt opgesplitst in individuele quota op nationaal niveau. Een melkquotum verschaft een producent het recht om een hoeveelheid melk te verkopen tegen condities die veel gunstiger zijn dan voor producenten die niet over een dergelijk quotum beschikken (geen heffing voor binnen het quotum geproduceerde hoeveelheden). Bij overschrijding van het nationale quotum is er op producties boven de individuele quota een ontmoedigingsheffing ("heffing") van toepassing. Deze heffing wordt afzonderlijk beheerd voor de twee soorten activiteiten namelijk leveringen aan een door de lidstaat erkende onderneming enerzijds en rechtstreekse verkopen aan de consument anderzijds. Het bedrag van deze heffing moet in principe voldoende zijn om de kosten voor de Gemeenschap voor de afzet van de hoeveelheid melk boven de garantiehoeveelheid te dekken. De heffing werd tot voor kort uitgedrukt als een percentage van de richtprijs. De richtprijs was de melkprijs welke werd nagestreefd voor de totale hoeveelheid melk die door de producenten tijdens het melkjaar werd verkocht, in die mate waarin afzetmogelijkheden op de markt van de Gemeenschap en op externe markten dit toelieten. Uiteindelijk bedroeg de heffing 115 % van de richtprijs. Bij het verdwijnen van het begrip "richtprijs" werd de heffing forfaitair vastgesteld op 33,27 euro per 100 kg voor de periode 2004-2005, 30,91 euro voor 2005-2006, 28,54 euro voor de periode 2006-2007 en 27,83 euro voor de periode 2007-2008 en volgende.

Op 26 juni 2003 werd het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) grondig gewijzigd (de "MTR"). De ontkoppeling tussen productie en subsidies moet de concurrentiepositie van de landbouwers in de EU verbeteren en de productie meer marktgericht maken zonder dat de inkomensstabiliteit in het gedrang komt. Bovendien verschafte deze hervorming de EU een stevige basis voor de uitbreiding en de onderhandelingen in de Wereldhandelsorganisatie (WTO).

Alhoewel de voorziene wijzigingen van de vorige landbouwhervorming (Agenda 2000) voor de melksector nog niet in voege waren, werd er tijdens de MTR reeds beslist tot bijsturing ervan. De hoofdlijnen van de voor de zuivelsector genomen MTR-beslissingen ter voorbereiding van een verdere liberalisering van de markt zijn de volgende:

- de interventieprijzen voor boter en magere melkpoeder (MMP) worden verlaagd, met ingang van 2004. Op die manier worden de wereldmarktprijzen meer benaderd:
 - ✖ voor boter gebeurt dit in 4 stappen (3 maal -7 % en 1 maal -4 %), om te komen tot -25 % in 2007;
 - ✖ voor magere melkpoeder gebeurt dit in 3 stappen (3 maal -5 %), om te komen tot -15 % in 2006.
- Sinds 2004 krijgen melkveehouders, naast dier- en hectarepremies een melkpremie uitbetaald om de inkomensdaling als gevolg van het verlagen van de interventieprijzen voor boter en magere melkpoeder te compenseren. Deze compenserende steun (= melkpremie + extra betalingen) gaat in 3 stappen van 11,8 €/ton in 2004 tot 35,5 €/ton vanaf 2006. Deze steun werd in België ontkoppeld en opgenomen in de bedrijfstoeslag in 2006. Dit betekent dat de melkpremie en de extra betalingen niet meer afzonderlijk worden uitgekeerd, maar als referentiebedrag worden verdeeld over de bestaande toeslagrechten. Hetzelfde gold reeds voor de in 2005 ontkoppelde extra betaling in de sector rundvlees waarvan 20% of ongeveer 3,1 miljoen euro aan de Vlaamse melkveehouders werd toegekend. Voor de ont koppeling van de melkpremie en de extra betalingen werd het op 31 maart 2006 op het bedrijf beschikbare melkquotum als basis voor de berekening van dit referentiebedrag genomen. Door de opname ervan in de toeslagregeling is de steun niet langer verbonden met de melkproductie waardoor ze op termijn mogelijk volledig onttrokken wordt aan de melksector. De bedrijfstoeslag (d.i. de som van de waarde van de toeslagrechten) zal onder druk van de budgettaire discipline binnen de EU waarschijnlijk ook verminderen.
- de richtprijs wordt afgeschaft, maar voor de vaststelling van de superheffingen en voor de steun voor schoolmelk komt een equivalent bedrag in de plaats, dat jaarlijks afneemt:
 - ✖ superheffing: van 35,63 eur/100 kg in 2003 stapsgewijs naar 27,83 euro/100 kg vanaf 2007;
 - ✖ steun voor schoolmelk: van 23,24 euro/100 kg in 2004 naar 18,15 euro/100 kg vanaf 2007.
- de interventieaankopen van boter (= aankopen aan 90% van de interventieprijs) kunnen gelimiteerd worden wanneer de ter interventie aangeboden hoeveelheden een maximale hoeveelheid overschrijden. Deze hoeveelheid neemt af in de tijd en evolueert van 70.000 ton in het tijdvak 2004-2005 tot slechts 30.000 ton vanaf de campagne 2008-2009. Bij het bereiken van deze hoeveelheden kan de Commissie beslissen om:
 - ✖ geen maatregelen te nemen en verder aan te kopen aan 90% van de interventieprijs
 - ✖ de interventieaankopen van boter schorsen
 - ✖ de interventieaankopen schorsen en verdere interventieaankopen laten plaatsvinden in het kader van een permanente openbare inschrijving

1.2. Vlaanderen

Na de regionalisering van het Beleidsdomein Landbouw en Visserij in 2003, kwam er een eerste Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de toepassing van de extra heffing in de sector melk en zuivelproducten van 13 juni 2003, van toepassing vanaf 1 april 2003. Sindsdien zijn de Waalse en de Vlaamse regelgeving hun eigen weg gegaan. Bepalingen die volgens de Europese regelgeving nationaal dienen geregeld te worden (o.a. nationale reserve, verevening...) werden opgenomen in een samenwerkingsprotocol tussen het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De Vlaamse melkquotaregelgeving heeft bijna jaarlijks wijzigingen ondergaan, waardoor ze zeer complex is geworden. Hierna wordt een kort overzicht van de huidige regelgeving geschetst.

1.2.1. Definitieve overdrachten

Melkquota zijn definitief overdraagbaar, hetzij via 'eerste installatie', hetzij via 'familieverwantschap', hetzij via 'overdracht tussen derden'.

Een 'eerste installatie' is een overdracht zonder samenvoeging van quota en is mogelijk bij een 'overname' van een volledig bedrijf of een 'oprichting' van een nieuw bedrijf.

Bij de twee andere vormen van overdracht ('familieverwantschap' en 'overdracht tussen derden') wordt quota samengevoegd. De overnemer bezat dus al quota en koopt er bij. Bij het samenvoegen van quota ('overdracht in cumul' genoemd) moeten de producent-overlater en de producent-overnemer eerstegraadsverwanten of echtgenoten zijn ('familieverwantschap') of moet er minimaal 40 % van het over te laten quotum worden vrijgemaakt via het Quotumfonds ('overdracht tussen derden'). De overige 60% wordt op de vrije markt verkocht. Dit is de zogenaamde 40/60-regel.

Het quotumfonds werd opgericht in 1996-1997 en heeft eveneens een aantal wijzigingen doorstaan. Het is bedoeld om de quotumprijzen te drukken door de vrije mobiliteit aan banden gelegd. Het is een vorm van grondloze overdracht van melkquota waarbij het quotum tegen een door de overheid opgelegde vergoeding (= € 0,389012 euro/liter voor melk met 37,95 gram vet per liter) wordt overgedragen aan het fonds. Het fonds verdeelt aan dezelfde prijs quotum onder de aanvragers. Het is een verzamel- en herverdeelsysteem voor alle quota die vrijkomen en niet overgelaten kunnen worden via familieverwantschap of eerste installatie. Het quotumfonds verhandelt enkel quota (zonder grond) voor levering aan de zuivelfabriek zodat quota voor rechtstreekse verkoop eerst definitief omgezet moeten worden naar quota voor leveringen (d.i. osmose, zie 1.2.7.).

Voor jaarlijkse herverdeling van de quotumhoeveelheid in het fonds worden er vanaf 2005 2 categorieën onderscheiden, zijnde de jonge starters (maximum 7 jaar bezig na overname of oprichting en jonger dan 40 jaar) en de overige producenten (< 65 jaar). Beide categorieën dienen voldoende bedrijfsoppervlakte voor te kunnen leggen. De jonge landbouwers krijgen de gelegenheid om 4 maal de hoeveelheid aan te kopen van wat de andere producenten kunnen kopen.

1.2.2. Bedrijfsplafonds

Na vele aanpassingen van de quotummobiliteit werden in 2005 twee bedrijfsplafonds weerhouden nl. een algemeen plafond dat een maximaal quotum inhoudt van 600.000 liter melk voor individuele bedrijven en groepering van echtgenoten en een plafond van 800.000 liter voor groeperingen van bloed- of aanverwanten. Overdrachten tussen eerstegraadsverwanten en tussen echtgenoten kunnen gebeuren zonder dat er rekening moet worden gehouden met plafonds. In 2007 worden beide plafonds gelijkgesteld op 800.000 liter. De plafonds zijn niet van toepassing bij overdrachten tussen eerstegraadsverwanten en tussen echtgenoten.

1.2.3. Maximale hoeveelheid per hectare/ grondgebondenheid

De quotumhoeveelheid is grondgebonden en bedraagt 20.000 liter quotum per hectare.

1.2.4. 30 km zone

Sinds het tijdvak 1988-1989 werd de 30 km-zone ingesteld. Dit houdt in dat een melkveehouder zijn quotum slechts kan verkopen aan een bedrijf met een productie-eenheid gelegen binnen een straal van 30 km van zijn eigen productie-eenheid.

1.2.5. Eisen overlater en overnemer

- Overnemer

Bij alle grondgebonden overdrachten dient de overnemer voldoende bedrijfsoppervlakte te behouden gedurende 9 jaar om te voldoen aan de 20.000 liter. Vanaf 2007 wordt de grondgebondenheid bij

quotumoverdrachten versoepeld. Een melkveehouder dient wel nog steeds 1 hectare grond per 20.000 liter quotum in gebruik te hebben.

De overnemer mag geen quotum overdragen in hetzelfde of het daaropvolgende tijdvak. In 2007 is deze regel beperkt tot hetzelfde tijdvak.

De voorwaarden en verplichtingen bij overname en oprichting van het bedrijf werden gelijkgeschakeld en teruggebracht van 9 jaar verplichte uitbating naar 5 jaar. De mogelijkheid bestaat wel om over te laten gebruikmakend van de 60/40 regeling tijdens deze periode of over te dragen aan een andere producent. Bij cumul dient een overnemend bedrijf eveneens 5 jaar verder uit te baten.

- **Overlater**

Iemand die al zijn quotum verkoopt, mag gedurende 9 jaar geen melk produceren of een melkproductie-eenheid uitbaten.

1.2.6. Verevening of herverdeling

Verevening betekent dat referentiehoeveelheden, enerzijds voor leveringen en anderzijds voor rechtstreekse verkopen, die binnen een bepaald quotumjaar door sommige producenten niet of onvolledig gebruikt werden en niet verhuurd werden, verdeeld worden in gelijke hoeveelheden aan alle producenten die voor het betrokken tijdvak hun referentiehoeveelheden hebben overschreden.

1.2.7. Osmose

Dit is de mogelijkheid voor een producent tot tijdelijke of definitieve overdracht van zijn quotum voor rechtstreekse verkoop naar zijn quotum leveringen of omgekeerd.

1.2.8. Tijdelijke overdrachten of leasing

Vanaf 1987 kan de producent het gedeelte van de referentiehoeveelheid leveringen dat niet bestemd was voor eigen gebruik gedurende het lopende tijdvak overdragen aan andere producenten. Overlater en overnemer dienen bij dezelfde zuivelfabriek te leveren. Vanaf het tijdvak 2003-2004 werd de maximale referentiehoeveelheid die tijdelijk kan overgedragen worden, beperkt tot 20.000 liter. Vanaf het tijdvak 2007-2008 werd de leasing afgeschaft, aangezien deze maatregel de structurele hervorming in de sector niet bevorderde.

1.3. Andere EU-landen

Voor de nationale toepassing van het melkquotastelsel werd er een zekere mate van vrijheid gelaten door de EU, waardoor het mogelijk was om aan specifieke nationale behoeften te voldoen. Hierdoor ontstonden er kleine verschillen in de toepassing tussen de verschillende lidstaten. Binnen het kader van de Communautaire regelgeving hebben sommige lidstaten ervoor gekozen om voor de verhandeling van de quota volledig te vertrouwen op de marktwerking. Andere besloten om de quota door de staat te laten beheren of quotumveilingen op nationaal of regionaal niveau te organiseren.

Denemarken en ook Duitsland zijn voorbeelden van vrije verhandeling van quota. De overdracht van melkquotum via de quotumbeurzen (zonder grond) is in Duitsland de "normale" overdrachtsvorm sinds 2000. De overdracht via de "gewone" mobiliteit (met grond) wordt aangemerkt als een uitzonderingsregel, waarvoor bepaalde regels gelden. Beide vormen nemen ongeveer 50 % van de overdrachten voor hun rekening. De mogelijkheid melkquota te leasen is volledig vervallen. De vele beperkingen voor vrije handel zijn niet aanwezig of zijn verdwenen. In Oostenrijk werd in 2006 de melkcontactbeurs ingevoerd, als verbeterde versie van de melkquotumbeurs. Melkveehouders die quotum aanbieden of quotum wensen aan te kopen, kunnen de hoeveelheid melkquotum en de prijs

gratis kenbaar maken op een internetportalsite van de Overheid. Deze treedt niet op als bemiddelaar, beïnvloedt de prijs niet en beperkt haar tussenkomst enkel tot het publiceren van de “advertenties” van kopers en verkopers. Deze werkwijze moet meer transparantie brengen in de markt en de prijs van het quotum drukken. Tabel 1 geeft een overzicht van de mogelijke transfersystemen volgens de EU-Verordening van de melkquotaregelgeving.

Tabel 1: overzicht mogelijke transfersystemen

Model met leveringsrechten die terugkeren naar een reserve	Grondgebonden	Marktmodellen		Allerlei gecombineerde systemen
		Onrechtstreeks (beurs, fonds)	Rechtstreeks	
Nationale of regionale reserves, verbod tot verkoop van quota. Kosteloze verdeling van de reserve op basis van objectieve criteria. Uitzonderingen voor volledige bedrijfsovernames, overdracht in familieverband, enz...	Overdracht van quota gelijktijdig met de overdracht van de gronden. Afhankelijk van het model beperkt tot gemiddelde contingent / ha of andere limiet.	Overdracht via regionale of nationale beurs Prijsdrukkende elementen kunnen toegevoegd worden. Uitzonderingen voor volledige bedrijfsovernames, overdracht in familieverband, enz...	Overdracht wordt geregeld tussen de producenten onderling. Beperkingen kunnen ingevoerd worden. Uitzonderingen voor volledige bedrijfsovernames, overdracht in familieverband, enz...	
Frankrijk	VK, Nederland	Duitsland, Denemarken	Oostenrijk	Vlaanderen, Wallonië

1.4. Toekomstige beleidsontwikkelingen

1.4.1. Algemeen

De melksector staat voor grote uitdagingen in de nabije toekomst. De MTR-beslissingen (ontkoppeling van de steun, het beperken van de interventieaankopen voor boter en de uitbreiding van het quotum) hebben een verwatering van de melkprijsgarantie voor gevolg en geven aanleiding tot een aanzienlijke waardevermindering van de melkquota. In deze context, waarbij de prijsondersteuning vervangen wordt door een inkomensondersteuning, blijft een contingenteringssysteem moeilijk houdbaar. De landbouwer moet immers in die logica de vrijheid gelaten worden om volledig zelf te beslissen hoe hij zijn productie het best kan afstemmen op de vraag. De steunbetaling moet dan beschouwd worden als het element dat moet bijdragen tot de stabiliteit van het landbouwinkomen.

In 2008 houdt de EU een “health check” van haar landbouwbeleid. Volgende punten, die een invloed kunnen hebben op de zuivelsector, zullen hoogst waarschijnlijk ter discussie worden gesteld:

1. bedrijfstoeslag en toeslagrechten
 - a. volledige ontkoppeling
 - b. opheffing verplichte braak
 - c. nieuwe keuzemogelijkheden om toeslagrechten toe te kennen
 - d. boven- en ondergrens voor bedrijfstoeslag
 - e. verplichte modulatie stijgt, meer steun naar Pijler II van het GLB
2. marktordeningen
 - a. exportrestituties verdwijnen

- b. interventieniveaus dalen
- c. overschakelen van interventie naar systemen met private opslag (zoals voor boter)
- d. quotumsystemen voor melk, suiker, zetmeelaardappelen hervormen.

Verder loopt de melkquotaregelgeving af in 2015 en kan deze enkel verlengd worden door een voorstel van de EC en een gekwalificeerde meerderheid op de EU-ministerraad. Er wordt echter verwacht dat er geen gekwalificeerde meerderheid zal gevormd kunnen worden. Ook de huidige eurocommissaris van Landbouw, Mariann Fischer Boel heeft al te kennen gegeven dat een verlenging van de quotaregelgeving er niet in zit.

Deze veranderingen spelen zich af tegen de WTO-onderhandelingen. De huidige onderhandelingen (DOHA-ronde) zullen vermoedelijk uitmonden in een verdere afbouw van de overheidssteun voor de landbouw in ruil voor meer toegang tot derde landen voor wat betreft de dienstensector. Behalve indien de EU-zuivelproducten als een "gevoelig product" worden opgenomen, wat erg moeilijk zal zijn, dient de EU-zuivelproductie dus gevrijwaard te worden van concurrentiebelemmerende regels, zoals de productiebeperkingen van de quotumreglementering. Afschaffing van quota zal ook de investeringslast voor beginnende producenten verlagen.

Indien men er dus vanuit gaat dat de regelgeving niet meer zal verlengd worden en dat de EU-zuivelmarkt wordt geliberaliseerd, dan is het nodig dat de sector zich daar nu al op kan voorbereiden. Het is belangrijk dat de overheid maatregelen neemt. Mogelijke EU-maatregelen zijn:

- de interventieprijs stapsgewijs laten dalen tot het niveau op de wereldmarkt
- uitbreiding quota
- verder verlagen van de superheffing
- verhandelbaar maken van quota tussen lidstaten. Hierdoor is het echter mogelijk dat de waarde van quotum in bepaalde landen zal toenemen, terwijl quota in 2015 net waardeloos zullen zijn.
- verevening tussen lidstaten
- opkoopregeling melkquota toelaten
- aanvullend beleid voor kleine melkveehouders en melkveeouders in gebieden met natuurlijke beperkingen.

De Vlaamse Overheid heeft nog geen officieel standpunt ingenomen in verband met de toekomstige EU-discussies hieromtrent, maar gaat ervan uit dat de regelgeving niet verlengd zal worden en heeft bijgevolg een stappenplan opgesteld in overleg met de sector om de sector voor te bereiden op een zuivelmarkt zonder quota. In Wallonië zit het overleg over de toekomst van de sector nog in de opstartfase. De resultaten van een enquête zijn weerhouden door het Kabinet dat een werkgroep wilt oprichten om de toekomst van de sector voor te bereiden. Wat de melkquotaregeling betreft, heeft Wallonië de quotaprijs in het kader van het quotumfonds met ingang van 1 april 2005 verlaagd van 37 eurocent naar 25 eurocent per liter.

1.4.2. Buurlanden

Algemeen kan gesteld worden dat geen enkele lidstaat zich reeds politiek en openlijk heeft uitgesproken voor of tegen het behoud van de melkquota na 2015.

De duidelijkste signalen komen vooralsnog uit:

- Nederland, Duitsland, VK, Denemarken, die samen met de EU-Commissie van oordeel zijn dat 2015 het einde moet betekenen van de melkquotaregeling. Ook Tsjechië en Polen blijken in die richting te denken.
- Frankrijk, Oostenrijk en Finland zijn meer of minder uitgesproken voorstander van het behoud van de melkquota.

Een eventuele verlenging van de melkquotaregeling na 31 maart 2015 vereist een beslissing van de EU-ministerraad met gekwalificeerde meerderheid. Met de hogergenoemde voorstanders van het afschaffen van de melkquota is die vereiste gekwalificeerde meerderheid (255 stemmen op 345) niet voorhanden. Zonder beslissing van de EU-ministerraad eindigt de melkquotaregeling automatisch op 31 maart 2015. Het zal dus erg moeilijk worden om de quotaregeling te verlengen. Daarom heeft men in Vlaanderen ook besloten om al het mogelijke te doen om de sector hier op voor te bereiden.

De Noordelijke EU-lidstaten pleiten in het algemeen voor een afschaffing van de melkquota, aangezien de melkveehouderij er erg exportgericht is en ze door de quota worden geremd in hun groei (plafonds en kostprijs quota). De lidstaten uit Zuid-Europa hebben vaak een interne consumptie die groter is dan de productie en zouden eveneens voorstander van afschaffing kunnen zijn. Sommige nieuwe lidstaten hebben een relatief klein nationaal quotum toebedeeld gekregen en kunnen aan relatief lage prijs produceren. Zij zijn bijgevolg dus ook voorstander van de afschaffing. Andere landen pleiten dan weer voor het behoud ervan om de melkproductie in moeilijkere streken te vrijwaren.

Het Nederlandse LEI-rapport "Europees zuivelbeleid in de komende jaren: wegen naar afschaffing van de melkquotering" dat in de zomer 2006 aan Minister Veerman werd overgemaakt heeft in Nederland de discussie over de toekomst van de melkquota – lees : de afschaffing ervan – in een stroomversnelling gebracht (Berkum et al., 2006). Een onderzochte optie – een vervroegde afschaffing in 2009 – kan zeker niet rekenen op steun van de sector. Wat wel gevraagd wordt, is "dat er tijdig meer duidelijkheid moet komen over de manier waarop wordt toegewerkt naar afschaffing van de regeling per 1 april 2015". Duidelijk is volgens de studie dat voor de grootste melkveebedrijven met forse uitbreidingsplannen in de eerstkomende jaren de afschaffing van de quota het meeste voordeel biedt. Door deze berichten daalt de quotumprijs in Nederland steeds verder, en lag begin maart 2007 nog op ongeveer 23 euro per kilo vet.

Ook in Duitsland is er een recente studie van het Duitse landbouweconomisch instituut FAL (Isermeyer, 2006), die pleit voor de afschaffing van de quota in 2015. Men stelt dat de liberalisering een beëindiging van de begrenzing van het melkquotum vereist. Quotumuitstap is de beste optie om de Duitse zuivelsector toe te laten zo verder te ontwikkelen dat hij de internationale concurrentie aankan. Tegelijk wordt ook hier ervoor gepleit om zo snel mogelijk het tijdstip van afschaffing vast te leggen, en dit geleidelijk te realiseren. Binnen Duitsland zou ten laatste in 2010 de scheiding tussen de quotumverhandelingsgebieden in 't kader van de quotumbeurs moeten opgeheven worden. Intussen heeft de Bundesrat beslist dat vanaf 1 juli 2007 nog slechts 2 quotumverhandelingsgebieden gelden, nl. een West- en een Oost-Duitse overdrachtsregio (West = samenvoeging van 16 West-Duitse quotumgebieden; Oost = samenvoeging van 5 quotumgebieden).

Vanuit Frankrijk zijn er weinig duidelijke signalen tot hiertoe, tenzij het onvoorzien grote succes van de recente opkoopregeling, waarvoor al aanvragen zouden binnen zijn voor meer dan 400.000 ton melk, terwijl er maar financiering voorzien was voor 130.000 ton (€ 14 M euro). Via de Franse landbouwattaché in Brussel kon worden vernomen dat Frankrijk voorstander blijft van de melkquotaregeling. De quota dienen enkel aangepast te worden aan de productie. Er is op dit moment geen gestructureerd overleg tussen de overheid en de sector.

In Zweden is er nog geen enkel jaar overschrijding van het nationale quotum geweest en zijn de kosten zeer laag voor aankoop van quota (< € 0,10/liter). Binnen de sector bestaat de vrees dat een afschaffing van de quota aanleiding zou kunnen zijn tot een massale exodus uit de melkproductie. In Zweden bevinden de melkveehouders zich vnl. in bosrijke gebieden. De milieu-impact van een mogelijks afnemende melkproductie is voor dit land een cruciaal element bij de evaluatie van de

melkquotaregeling. Net als in Zweden blijken ook in Finland de melkquota belangrijk voor het in stand houden van de melkproductie in minder begunstigde gebieden (elk landbouwbedrijf beschikt er gemiddeld ook nog over 70-80 hectaren bos). Echter, de melkquota zijn niet gecreëerd geweest om melkveehouders in benadeelde gebieden te beschermen. Andere maatregelen dienen gevonden worden om het milieu in deze gebieden te beschermen.

Denemarken is altijd al een tegenstander geweest van melkquota. Luxemburg heeft de intentie om in 2007 een brede studie te wijden aan de toekomst van de melksector.

Spanje heeft beslist om vanaf 2006-2007 een Nationaal Quotumfonds op te richten; daarbij is individuele verhandelbaarheid van quota niet langer mogelijk; alleen de overheid koopt en verkoopt nog. In het licht van de verwachte afschaffing van de melkquota zal de prijs van melkquota die verhandeld worden via het Nationaal Quotumfonds verlaagd worden van € 0,27/kg naar € 0,19 à € 0,20/kg. Deze maatregel is onderdeel van een nieuw plan voor de melkveesector, dat in 2007 wordt bekendgemaakt.

Ierland heeft plannen voor "liberalisering" van de melkquota, via het oprichten van een quotumbeurs, die 1x per jaar zou worden gehouden (= kopie van de Deense quotumbeurs, die echter enkele keren per jaar gehouden wordt). Ierland ziet af van handel in melkquotum op landelijke schaal; ook de rol van quotamakelaars is geschrapt.

De 12 nieuwe lidstaten zijn momenteel meer begaan met het correct toepassen van de melkquotaregeling, dan wel met een mogelijk einde ervan in 2015. Polen en Tsjechië blijken nochtans zo snel mogelijk af te willen van de melkquota, in de hoop om hun melkproductie te kunnen uitbreiden.

Tabel 2: overzicht van de standpunten van de lidstaten i.v.m. de quotaregelgeving

	Huidige toestand	Mening quotaregelgeving
België/Vlaanderen	voorbereiding op liberalisering	voorbereiden op stopzetting
Cyprus		behouden
Denemarken	erg liberaal	stopzetting
Duitsland	erg liberaal	stopzetting
Estland		stopzetting
Finland	aandacht voor bosrijke gebieden	behouden
Frankrijk	sterk gereguleerd	behouden
Griekenland		behouden
Ierland	plannen voor liberalisering	?
Italië		behouden
Luxemburg		?
Nederland	redelijk liberaal	stopzetting
Oostenrijk		behouden
Polen		stopzetting
Slovenië		behouden
Slowakije		stopzetting
Spanje	weinig liberaal	?
Tsjechië		stopzetting
VK		stopzetting
Zweden	aandacht voor bosrijke gebieden	stopzetting
12 nieuwe lidstaten	kleinschalig	geen

Bron: agripress, 17.04.2007.

2. Structuur van de zuivelsector

2.1. De melkveehouderij

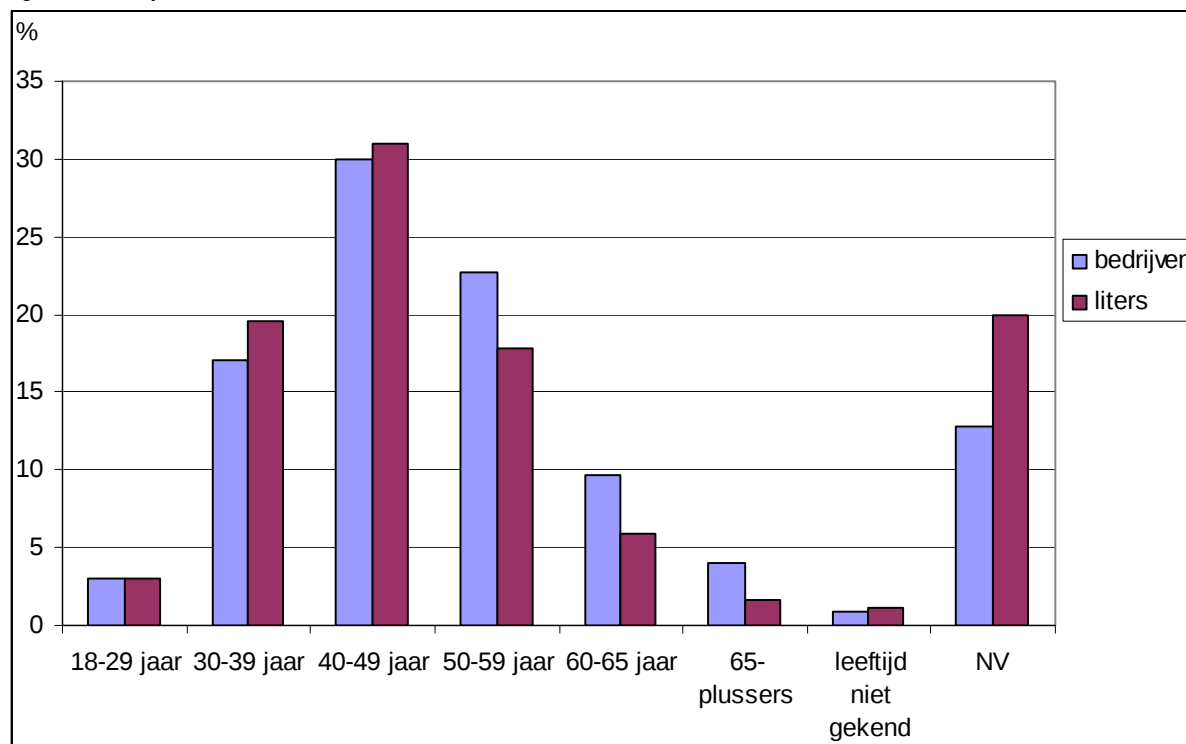
2.1.1. Aantal quota, producenten en dieren

Op 1 april 2007 waren er 6.751 melkveebedrijven in Vlaanderen met een melkquotum. Niet minder dan netto 545 bedrijven verlieten in het tijdvak 2006-2007 de melkproductie. Dit vertegenwoordigt een vermindering met 7 % in vergelijking met 2006. Het gaat her zowel om gespecialiseerde als gemengde melkveebedrijven, waarbij de gemengde landbouwbedrijven de vrijgekomen middelen zullen aanwenden voor de andere productietakken.

Het totale melkquotum in Vlaanderen bedraagt 1.931.274.281 liter of bijna 2 miljoen ton. Alle EU-25-landen beschikken samen over 137 miljoen ton quotum, waarvan de 10 nieuwe lidstaten 7,5 % bezitten. België staat op de tiende plaats voor wat betreft de totale hoeveelheid nationaal quotum. Duitsland is veruit het grootste melkproducerende land met een quotum van 28 miljoen ton. Daarna volgt Frankrijk met 24 miljoen ton en het V.K. met bijna 15 miljoen ton. Nederland beschikt over 11 miljoen ton. Dan volgen nog Italië, Polen, Spanje, Ierland en Denemarken.

De gemiddelde leeftijd van de melkveehouders in Vlaanderen ligt tussen 40 en 49 jaar. Deze melkveehouders en die van 30 tot 39 jaar beschikken over relatief meer quotum dan de oudere melkveehouders of de jongere. De nationale vennootschappen beschikken vaak over nog meer quotum dan gemiddeld.

Figuur 2: leeftijd van de melkveehouders

Bron: berekeningen AMS op basis van ALV-data verzamelaanvraag 2005.

Het gemiddelde quotum per bedrijf bedraagt 286.072 liter in Vlaanderen. Dit is met 9% gestegen tegenover 2006 en met 28% over twee jaar tijd. In de periode voor 2005 was de gemiddelde

quotumtoename eerder gering. Gezien de contingentering, is de toename van het gemiddelde quotum maar mogelijk als er meer melkveehouders uittraden. In heel België is het gemiddelde quotum per bedrijf 229.000 l. In vergelijking met Denemarken (731.000 l), het V.K. (722.000 l), Nederland (479.000 l) zijn de Vlaamse en Belgische bedrijven dus klein. In deze landen heeft de melkveehouderij de laatste 10 jaren echter een enorme herstructurering meegemaakt. Duitse en Franse bedrijven hebben een gelijkaardige grootte als de Belgische.

Het aantal producerende melkkoeien neemt jaarlijks met ongeveer 3% af, in 2006 waren er 284.000 in Vlaanderen en 224.000 in Wallonië. Gemiddeld zijn er per bedrijf ongeveer 40 producerende melkkoeien. Net zoals in Duitsland en Italië trouwens. Het EU-25-gemiddelde is 15 koeien per bedrijf. In het V.K. beschikt een bedrijf gemiddeld over iets minder dan 120 melkkoeien, net zoals de VS. In Denemarken hebben de bedrijven gemiddeld 95 koeien per bedrijf. In Nederland zijn er iets meer dan 60 melkkoeien per bedrijf. Poolse bedrijven beschikken slechts over gemiddeld 4 melkkoeien. In Argentinië heeft een bedrijf gemiddeld 160 melkkoeien en in Nieuw-Zeeland gaat het om bedrijven met meer dan 300 melkkoeien. Deze bedrijven zijn echter erg extensief. Australische melkveebedrijven beschikken over 160 à 300 melkkoeien. In Japan hebben de bedrijven dan weer gemiddeld slechts 33 melkkoeien. Deze beide landen beschikken echter wel over een intensieve melkveehouderij.

Het aantal liter per koe evolueerde naar gemiddeld 6.807 l per koe per jaar in Vlaanderen in 2006-2007 met de meest productieve koeien in West-Vlaanderen en Antwerpen. Vlaams-Brabant is de hekkensluiter. In 2001 bedroeg de gemiddelde melkproductie per koe in Vlaanderen nog maar 5.845 l. Vlaanderen bevindt zich boven het EU-25 gemiddelde (+ 6.000 l) voor wat betreft de melkproductie per koe. Er is echter nog ruimte om de melkproductie te optimaliseren zonder noemenswaardige neveneffecten. In Denemarken, de koploper, bevindt dit gemiddelde zich rond de 8.500 l per koe. Ook in Nederland is de productie beduidend hoger. Buiten de EU is de melkgift beduidend lager (Argentinië: 5.000 l; Nieuw-Zeeland: 3.750 l; Australië: 5.300 l; China: 2.250 l; India: 1.000 l). Enkel in de VSA en Japan is de melkgift per koe hoger, nl. ongeveer 9.000 l.

Ondanks de toename van het totale quotum met 1% de voorbije 2 jaren, verdwijnt er in Vlaams-Brabant 2,3% aan quotum. Dit quotum wordt overgekocht door bedrijven in de buurt, voornamelijk in de omliggende provincies. De overblijvers in Vlaams-Brabant kiezen voor verbreding van hun activiteiten. Dit fenomeen doet zich voornamelijk in de rand rond Brussel voor, waar in 2004 al 71% van de landbouwers met graasdieren aan minstens één vorm van verbreding deed. Het gaat dan hoofdzakelijk om milieumaatregelen (Van Huylenbroeck, Van Hecke et al. 2005).

Tabel 3: aantal producenten, quotum en productieve melkkoeien per provincie en per bedrijf

Provincie	aantal producenten (2007)	totale quotum		gemid. quotum (l) per bedrijf	totaal aantal melkkoeien (2006)	gem. aantal melkkoeien per bedrijf	gem. melkproductie per koe
		2007 (l)	% tov 2005				
Vlaanderen	6.751	1.931.274.281	101	286.072	283.727	42	6.807
Antwerpen	1.253	502.439.244	101	400.989	72.316	58	6.948
Vlaams-Brabant	443	104.122.669	98	235.040	18.603	42	5.597
West-Vlaanderen	2.518	597.055.980	102	237.115	83.842	33	7.121
Oost-Vlaanderen	1.899	486.171.853	101	256.015	73.228	39	6.639
Limburg	638	241.484.535	101	378.502	35.738	56	6.757

Bron: ALV en NIS.

Tijdens de voorbije twee melkjaren (2005-2006 en 2006-2007) werd er minder melk geleverd dan het beschikbare quotum. In 2005-2006 werd het melkjaar afgesloten met 0,74% onderschrijding, in 2006-2007 was de onderschrijding 1,23% of 39,0 miljoen liter. De hete zomers en de latente dreiging van het blauwtongvirus deden de melkproductie dalen en de versoepeling van de quotaregeling had als gevolg dat veel melkveehouders hun melkquotum verkocht hebben. De melkveehouders die quotum aankochten, zijn er blijkbaar niet in geslaagd om die aankoop meteen vol te melken.

Volgens het Nederlandse Productschap Zuivel heeft de melkveehouderij het afgelopen melkjaar 31 miljoen kilo te veel gemolken, dit komt overeen met een beperkte overschrijding van 0,28 procent. Een jaar geleden kwamen onze noorderburen zeven miljoen kilo tekort om het quotum vol te melken.

De Europese Commissie rekent op een kleine overschrijding van het totale EU-melkquotum in 2006-2007. De EU gaat ervan uit dat melkveehouders in Nederland, Denemarken en Oostenrijk in elk geval te veel melk produceerden. In Italië, Ierland en Griekenland is dat mogelijk het geval.

2.1.2. Mobiliteit

Uit tabel 4 blijkt duidelijk dat de invoering van het quotumfonds (1996-1997) een negatief effect heeft gehad op de verhandelde volumes. De jaarlijks overgedragen hoeveelheden liepen terug tot ongeveer de helft van wat voorheen gebruikelijk was. Men kan hieruit besluiten dat de invoering van het quotumfonds de quotumprijs gedrukt heeft, alsook de verhandelde volumes en het ritme van de schaalvergroting binnen de melkveesector.

Tabel 4: mobiliteit van het quotum (leveringen en RV) in Vlaanderen (en Brussel) voor 1992 tot en met 2006

tijdvak	eerste installatie		cumulatie		fonds	totaal	%
	aantal dossiers	aantal liter (milj. l)	aantal dossiers	aantal liter (milj. l)	aantal liter (milj. l)	aantal liter (milj. l)	verhandelde hoeve. /Vlaamse quotum
1992-1993	926	170,43	1.318	91,11		261,55	13,7
1993-1994	535	91,99	1.414	71,57		163,56	8,6
1994-1995	453	90,57	915	53,97		144,54	7,6
1995-1996	507	113,23	992	67,66		180,89	9,5
1996-1997	277	59,04	96	10,19	12,60	81,83	4,3
1997-1998	290	69,85	111	11,19	15,33	96,37	5,0
1998-1999	309	75,06	56	6,56	17,06	98,68	5,2
1999-2000	266	60,42	46	6,58	20,41	87,41	4,6
2000-2001	214	55,15	27	2,48	22,27	79,89	4,2
2001-2002	196	48,86	28	2,55	27,32	78,73	4,1
2002-2003	227	53,01	52	7,48	27,27	87,76	4,6
2003-2004	202	48,88	62	2,80	23,42	75,10	3,9
2004-2005	153	78,47	473	58,83	23,76	161,06	8,4
2005-2006	373	119,16	1.043	72,39	40,83	232,38	12,2
2006-2007	241	82,1	684	48,50	31,86	162,46	8,5

Bron: AMS op basis van ALV.

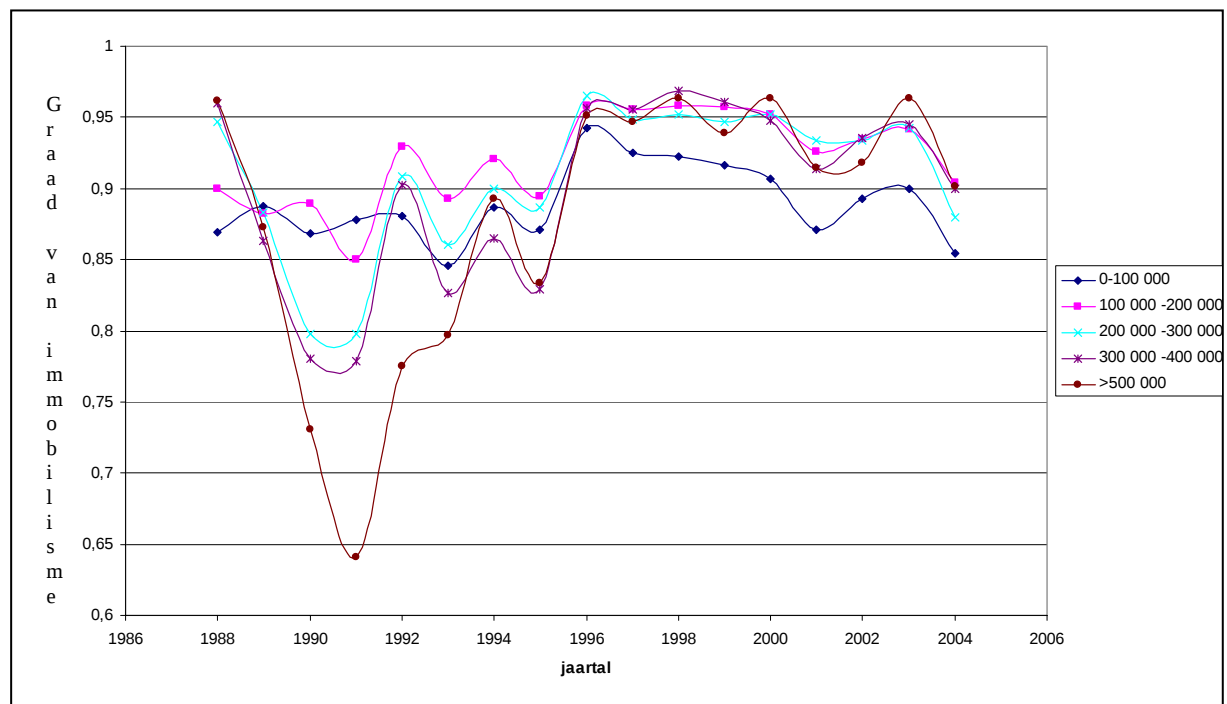
Deze hypothese wordt onderbouwd door Van der Straeten et al. (2007a). Uit hun statistisch model blijkt duidelijk dat de oorzaak van de veel lagere mobiliteit in de periode van 1996 tot 2004 te wijten is aan het beleid uit die periode. Figuur 3 geeft de kans weer dat een bepaald bedrijf in dezelfde klasse blijft in een bepaald jaar. Dit is meteen een waardemeter voor de graad van immobilisme. Hoe hoger de kans om binnen éénzelfde klasse te blijven, hoe hoger de graad van immobilisme. Vooreerst kan opgemerkt worden dat voor elke klasse een min of meer gelijkaardig patroon zichtbaar is: een hoge activiteit voor

het quotumjaar 1996/97, een periode van immobilisme tussen 1997/97 en 2004/05 en een weer stijgende activiteit in 2004/05. De periode van immobilisme valt niet toevallig samen met de periode waar mobiliteit aan banden werd gelegd en er enkel overdracht mogelijk was via het quotumfonds. De periode ervoor en erna was er wel mobiliteit mogelijk met een grotere dynamiek binnen de sector tot gevolg. De sterke neerwaartse piek in 1990, 1991 en 1992 is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de verplichte quotumkortingen die vanuit Europa werden opgelegd.

Vanaf het tijdvak 2004-2005 constateert men een tegenovergestelde tendens. De liberalisering van de overdrachten met o.a. de invoering van de 40/60 regeling heeft voor gevolg dat de verhandelde volumes en het aantal ingediende dossiers terug vergelijkbare niveaus met deze van voor de invoering van het quotumfonds bereiken.

In 2005-2006 steeg het verhandelde volume verder. Allicht hebben de nakende ontkoppeling van de melkpremie en de extra betalingen en de vereenvoudiging van de regelgeving in het voorbije tijdvak hiertoe geleid. In totaal werd er zo 12,2 % van het Vlaamse quotum verhandeld. Tijdens de campagne 2006-2007 viel de mobiliteit weer wat terug tot op het niveau van 2004-2005.

Figuur 3: De probabieliteit per quotumklasse om binnen deze klasse te blijven.

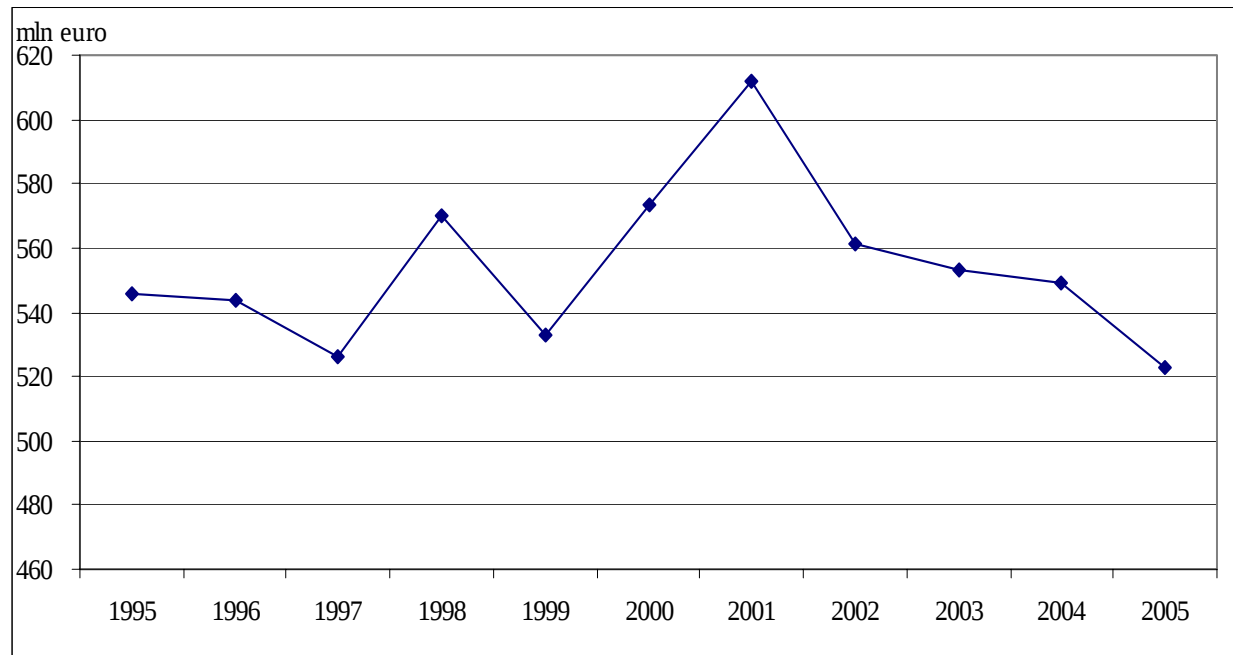
Bron: Van der Straeten et al. (2007a).

2.1.3. Productiewaarde

De eindproductiewaarde van melk en melkderivaten op alle Vlaamse landbouwbedrijven is de laatste jaren gedaald tot 522,5 miljoen euro. Indien men alle landbouwproducten in beschouwing neemt, komt de zuivelsector op de derde plaats, na de varkens- en de groentesector. De melkveehouderij is goed voor ongeveer 12% van de waarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie. Vlaanderen heeft een aandeel van ongeveer 60% in de nationale waarde van de melkproductie.

In alle EU-landen is de productie van melk van groot belang binnen de landbouwsector. In sommige landen omvat ze zelfs 80% van de eindproductiewaarde van de landbouwsector.

Figuur 4: evolutie van de eindproductiewaarde van melk en melkderivaten in Vlaanderen (1995-2005)

Bron: AMS.

2.1.4. Rendabiliteit

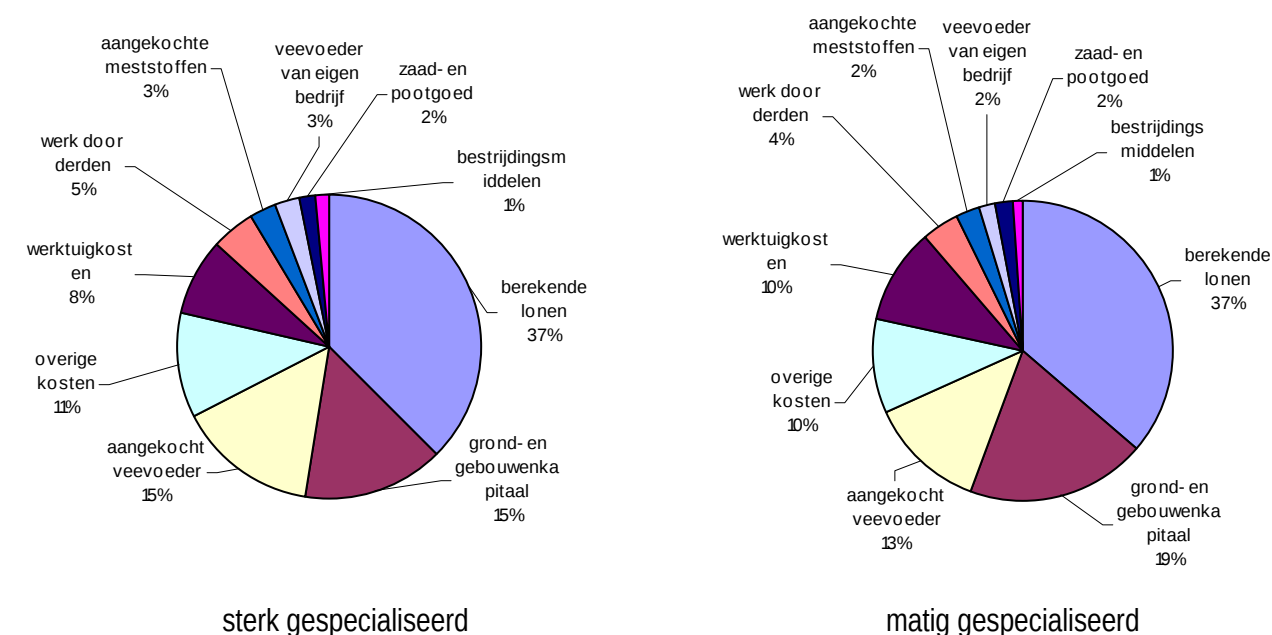
De kosten en opbrengsten van sterk en gematigd gespecialiseerde melkveebedrijven worden uitgedrukt in euro per hectare in figuur 5. De cijfers hieronder zijn afkomstig van het LandbouwMonitoringsNetwerk (LMN), boekjaar 2003. Gemiddeld heeft een sterk gespecialiseerd melkveebedrijf een areaal van 32,51 ha betaalde oppervlakte, een matig gespecialiseerd melkveebedrijf beschikt over een areaal van 33,11 ha.

Kosten

De totale kost voor een sterk gespecialiseerd melkveebedrijf bedroeg in 2003 gemiddeld 4.747 euro per ha betaalde oppervlakte. Voor een matig gespecialiseerd bedrijf bedroeg dit 4.604 euro. De kostenverdeling tussen een sterk en een matig gespecialiseerd bedrijf verschilt niet danig. De kosten van een melkveebedrijf bestaan voor 37% uit de berekende lonen voor de familiale arbeidskrachten. Grond- en gebouwenkapitaal bedragen 15% van de kosten voor sterk en 19% voor matig gespecialiseerde bedrijven. De kosten voor melkquotum zitten onder de post 'grond- en gebouwenkapitaal'. Voor de hele Vlaamse landbouwsector is een derde van de gebruikte landbouwgrond in eigendom, de overige twee derden worden gepacht.

Andere belangrijke kostenposten zijn aangekocht veevoeder en werktuigkosten. OESO/FAO-ramingen wijzen erop dat de voederkosten zullen stijgen, net zoals de energiekosten. Dit zal minder weerslag hebben voor extensievere melkveehouders met veel weidegronden, die in hun eigen voederbehoefte kunnen voorzien.

Figuur 5: Kosten per ha van een sterk en een matig gespecialiseerd melkveebedrijf, 2003

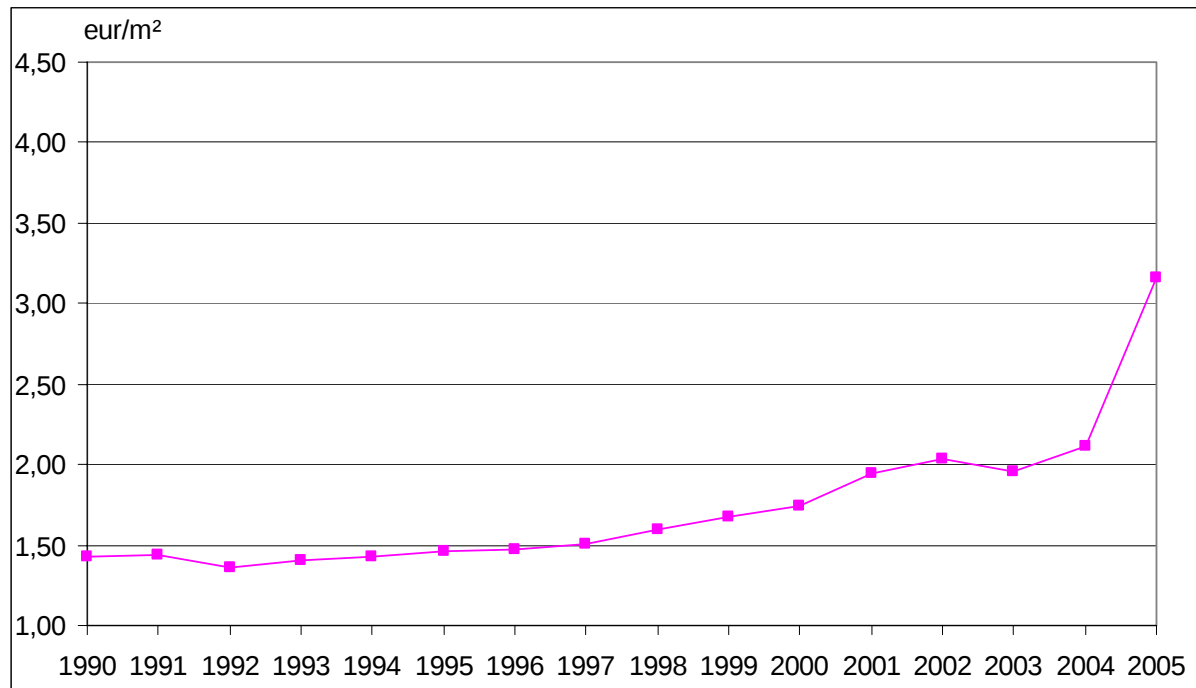
Bron: AMS, Landbouw MonitoringsNetwerk, gewogen tov NIS.

De mestafzetkosten in Vlaanderen variëren van jaar tot jaar en bevinden zich in twee posten, namelijk de 'overige kosten' indien de ontvangende landbouwer betaald wordt en 'werk door derden' indien het transport door een loonwerker wordt uitgevoerd. De strengere uitscheidings- en bemestingsnormen (gans Vlaanderen kwetsbaar) van het nieuwe mestactieplan (MAP III invoerge vanaf 2007) hebben een impact op de mestafzetkosten. Volgens de forfaitaire uitscheidings- en bemestingsnormen heeft een gemiddeld melkveebedrijf voldoende eigen grond om de mestproductie af te zetten. Toch zijn een aantal bedrijven niet volledig grondgebonden. Voor hen is een mogelijke derogatie voor de bemesting van gras en maïs, waardoor de bemestingsnorm van 170 kg N / ha stijgt naar 250 kg N/ ha, heel belangrijk. Mestverwerking komt momenteel niet voor op melkveebedrijven.

Door de verstrengde bemestingsnorm voor grasland (totale stikstofgift van 350 kg/ha volgens MAPIII) zouden er echter onvoldoende eiwitten kunnen aangemaakt worden in het gras, waardoor de koeien te weinig eiwitten kunnen opnemen. De melkveehouder zal hierdoor meer eiwitrijk voeder moeten bijvoederen om aan eenzelfde melkproductie te komen en zal er dan misschien voor kiezen om de melkkoeien meer op te stallen. Dit zal het positieve imago van de sector niet ten goede komen.

De mestafzetproblematiek en de schaarheid van de productiefactor grond vertaalt zich in een stijgende grondprijs voor landbouwgronden. Deze prijsdruk laat zich het eerst voelen in de provincie Oost-Vlaanderen (1996), later in West-Vlaanderen (1998), Antwerpen (2000) en recentelijk (2001) ook in Limburg en Vlaams-Brabant. De gemiddelde prijs evolueerde van 1,43 euro/m² in 1990 naar 3,16 euro/m² in 2005 (+ 116 %) in Vlaanderen. In 2005 steeg de grondprijs met een enorme sprong. Af te wachten valt of dit voor 2006 zo zal aanhouden. De cijfers zijn gebaseerd op verkoopprijzen, het kan zijn dat er in 2005 minder grond werd verkocht, waardoor het gemiddelde vertekend is. Verder is er voor dit jaar geen opsplitsing meer tussen landbouw en tuinbouwgronden (verandering van definitie).

Figuur 6: Evolutie van de prijs van landbouwgrond in het Vlaamse Gewest

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistische en Economische Informatie.

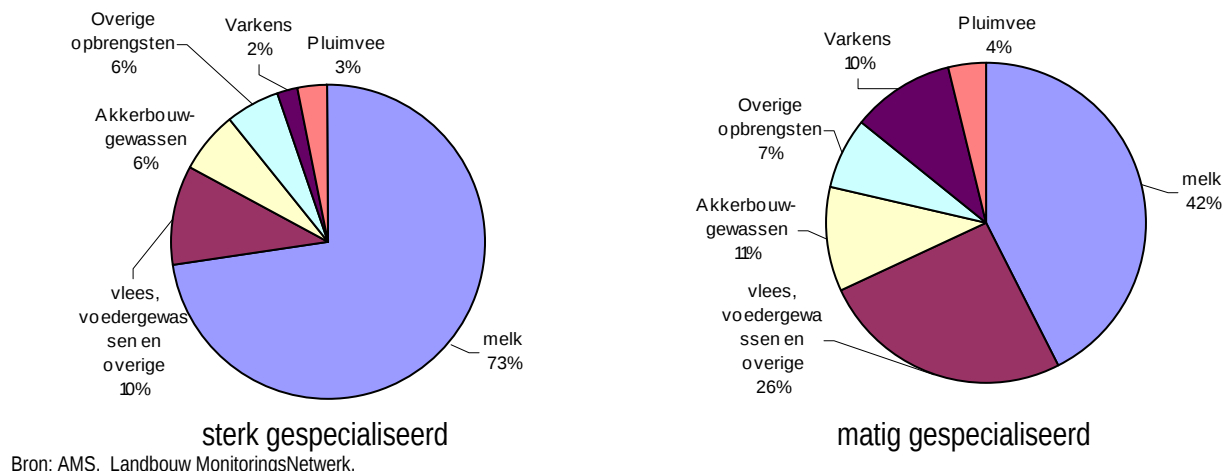
Opbrengsten

De gemiddelde opbrengst voor een sterk gespecialiseerd melkveebedrijf in 2003 bedroeg 3.787 euro per ha beteelde oppervlakte, voor een matig gespecialiseerd melkveebedrijf bedroeg dit 3.717 euro. De kost ligt dus hoger dan de opbrengst. Hierbij dient echter de opname in de kosten van het berekende loon in acht genomen te worden, wat eigenlijk een fictieve kostenpost is om de familiale arbeid te belonen.

In de opbrengstenverdeling van sterk en matig gespecialiseerde melkveebedrijven is er een duidelijk verschil te merken in de melkopbrengst: De opbrengst bestaat voor sterk gespecialiseerde bedrijven bijna 3/4e uit de verkoop van de melk en is dus erg afhankelijk van de melkprijs. Bij de matig gespecialiseerde bedraagt deze opbrengst 42% van het totaal.

Terwijl bij matig gespecialiseerde bedrijven 25% van de opbrengst afkomstig is van de verkoop van varkens en pluimvee en akkerbouwgewassen, is dit slechts 11% bij de sterk gespecialiseerde. De verkoop van kalveren, vlees en voedergewassen van het eigen bedrijf bedraagt 26% bij de matige en slechts 10% bij de sterk gespecialiseerde bedrijven. De premies die uitbetaald worden, zitten binnen de 'overige opbrengsten'.

Figuur 7: Opbrengsten per ha van een sterk en een matig gespecialiseerd melkveebedrijf

Evolutie van het arbeidsinkomen in Vlaanderen

Tabel 5 geeft het arbeidsinkomen en het arbeidsinkomen per VAK weer voor sterk en matig gespecialiseerde melkveebedrijven voor de periode 1996-2003. Naast het gemiddelde wordt eveneens het resultaat voor het laagste en hoogste kwartiel (25%) weergegeven.

De variaties in het arbeidsinkomen worden sterk bepaald door de variaties in de melkprijs, dit blijkt bijvoorbeeld uit de daling van het arbeidsinkomen vanaf 2002 (waar op dat moment de melkprijs een sterke daling kende, zie figuur 8) en dit voor beide categorieën van melkveebedrijven. Er is tevens een grote variatie binnenin de melkveebedrijvenpopulatie, en deze neemt nog toe, dit blijkt uit de grote verschillen tussen het laagste kwartiel (Q1) en het hoogste kwartiel (Q3). Er is een verschil van factor 2 wat het arbeidsinkomen betreft in '96 en evoluerend naar factor 3 tegen 2003 en dit is duidelijk voor wat betreft de sterk gespecialiseerde melkveebedrijven. De beide bedrijfstypes worden het beste vergeleken als het arbeidsinkomen per VAK wordt uitgedrukt. Hieruit blijkt dat het arbeidsinkomen niet danig hoog is. Wanneer men de leefbaarheidsstandaard van het VLIF hanteert van 22.000 euro per VAK, ligt de gemiddelde melkveehouder onder deze grens. De sterk gespecialiseerde bedrijven, vooral in de jaren '90, hebben een duidelijk hoger arbeidsinkomen per VAK dan de gematigd gespecialiseerde. Het verschil neemt echter af. Dit zou te wijten kunnen zijn aan enerzijds de lagere melkrijzen waar de matig gespecialiseerde bedrijven minder door getroffen worden en anderzijds een wijziging in de verdeling van de melkveebedrijven in de steekproef zelf (vooral in 2002 en 2003).

Tabel 5: arbeidsinkomen en arbeidsinkomen per VAK, in euro, Vlaanderen, 1996-2003

Tabel 3: arbeidsinkomen en arbeidsinkomen per VAK, in euro, Vlaanderen, 1996-2003							
	Aantal bedrijven	Arbeidsinkomen			Arbeidsinkomen per VAK		
		gemiddeld	Q1	Q3	gemiddeld	Q1	Q3
Sterk gespecialiseerd melkvee							
1996	118	31.263	16.977	42.707	21.600	12.019	27.126
1997	116	41.247	23.190	57.778	27.348	16.534	36.981
1998	112	38.271	20.916	51.105	26.130	15.942	33.419
1999	111	37.369	23.472	48.352	25.974	16.371	33.536
2000	109	34.354	16.482	49.301	24.098	12.382	33.253
2001	115	38.210	20.068	55.297	26.146	13.544	35.819
2002	102	28.934	13.298	42.503	20.142	9.818	28.880
2003	125	28.857	11.270	40.620	19.660	8.155	28.842
Matig gespecialiseerd melkvee.							
1996	56	33.718	14.585	41.350	18.352	8.681	23.632
1997	51	38.056	17.316	47.608	22.688	11.942	30.834
1998	47	32.291	13.955	42.515	19.661	10.304	28.371
1999	51	37.615	13.707	51.378	21.579	8.726	32.955
2000	49	38.860	18.836	56.973	23.402	12.579	32.144
2001	44	39.270	16.683	48.567	25.806	12.454	36.428
2002	42	27.564	10.811	33.727	17.255	7.108	23.593
2003	23	32.824	16.526	45.916	20.931	12.333	27.952

Bron: AMS, Landbouw MonitoringsNetwerk, niet gewogen via NIS.

Ingezette kapitalen

De kapitaalinzet per bedrijf op sterk gespecialiseerde bedrijven bedraagt 748.000 euro, daarvan is de helft extern kapitaal (371.000 euro), vooral voor het ter beschikking stellen van grond. Het intern kapitaal bestaat voor 68% uit grondkapitaal (gebouwen, grond, aangekochte quota, aanplantingen). De overige 32% bestaat uit bedrijfskapitaal, waar het voornamelijk gaat om levend kapitaal. Ook matige gespecialiseerde melkveebedrijven beschikken over 50% extern kapitaal. Het grondkapitaal beslaat echter maar 60% van het intern kapitaal. Dit is te wijten aan een groter aandeel levend kapitaal. Sterk en matig gespecialiseerde melkveebedrijven zijn erg kapitaalintensieve sectoren in vergelijking met het gemiddelde van alle Vlaamse landbouw takken.

Het is het interne kapitaal dat een idee geeft over de financieringslast bij overname van een bedrijf. Het intern kapitaal voor een melkveebedrijf bedraagt 386.000 voor sterk gespecialiseerde bedrijven. Voor heel Vlaanderen is dit 358.000 euro. Op basis hiervan kan men besluiten dat de kapitaalslast bij overname hoog is voor melkveebedrijven (melkquota).

Naar kapitaalinzet per voltijdse arbeidskracht (VAK), scoren de sterk gespecialiseerde (519.000 euro) en de matig gespecialiseerd (449.000 euro) melkveebedrijven ook hoger dan het gemiddelde in Vlaanderen (443.000 euro). Dit is omwille van minder VAK per bedrijf.

Tabel 6: aard en belang van de ingezette kapitalen (1.000 euro per bedrijf en 1.000 euro per VAK) voor 2001-2003

	sterk gespecialiseerd euro/bedrijf	matig gespecialiseerd euro/bedrijf	sterk gespecialiseerd euro/VAK	matig gespecialiseerd euro/VAK
grondkapitaal (onroerend goed)	263	195	183	128
grond	127	89	88	59
gebouwen	136	106	94	70
bedrijfskapitaal (roerend goed)	122	132	85	87
levend	74	87	51	57
dood	41	37	29	24
omlopend	6	4	4,3	2,4
totaal intern kapitaal (1)	386	327	268	215
kapitaal verpachters (extern) (2)	371	355	258	233
totaal aangewend kapitaal (1) +(2)	748	682	519	449

Bron: AMS, Landbouw MonitoringsNetwerk

Internationale vergelijking

In Tabel 7 wordt de productiekost (exclusief berekende lonen) per ton melk en het bedrijfsinkomen per familiale arbeidskracht van Vlaanderen voor sterk gespecialiseerde melkveebedrijven vergeleken met andere regio's in NW-Europa (Perrot C. et al, 2007) voor het jaar 2003. Het bedrijfsinkomen is een vergoeding voor de vaste productiefactoren arbeid, land en kapitaal en is de som van het arbeidsinkomen en het kapitaalinkomen. De mestafzetkosten en quotumkosten zijn inbegrepen.

De productiekost per ton (1.000 kg) melk in Vlaanderen (€ 342/ton) is iets hoger dan het gemiddelde van de EU-15 (€ 333/ton) en vergelijkbaar met die in N-Duitsland (€ 344/ton), hoger dan in Nederland (€ 319/ton) of het zuidwesten van het Verenigd Koninkrijk (€ 265/ton), maar lager dan in Denemarken (€ 407/ton) en N- en W-Frankrijk (€ 433 en 379/ton). Denemarken heeft een zeer hoge kost per kilo melk en bijgevolg een zeer laag bedrijfsinkomen per familiale arbeidskracht.

De hogere kost in Denemarken is vooral te wijten aan hogere vaste kosten. De vaste kosten in euro per ton melk bedragen respectievelijk 203 (EU), 212 (Nederland), en maar liefst 264 (Denemarken). Die hogere vaste kosten zijn te wijten aan hogere kosten voor betaalde intresten (op leningen), betaalde lonen en kosten i.v.m. mechanisatie (contractwerk, brandstof, onderhoud en afschrijvingen).

De Deense bedrijven zijn grootschalig en de voorgaande jaren is er een belangrijke groei opgetreden. Enerzijds vereiste de grootschaligheid van de bedrijven belangrijke investeringen in performante gebouwen en installaties (melkinstallatie, voederinstallatie, ...) om een belangrijke groei in arbeidsproductiviteit te halen en zo het werk te kunnen bolwerken (vervanging van arbeid). Daarnaast werden een aantal externe taken uitbesteed (contractwerk) en is er relatief meer betaalde arbeid aangetrokken. Ook de groei van de voorbije jaren, mede door de relatief hogere melkprijzen, veroorzaakte een belangrijke stijging van de investeringen, niet alleen in gebouwen en installaties, maar ook in grond (gemiddeld 92 ha per bedrijf waarvan 70% eigendom) en quota (een gemiddelde groei van het quotum met 45.000 kg per jaar). Deze investeringen hebben een belangrijke impact op het bedrijfsinkomen via de afschrijvingen (veel investeringen resulteert in veel afschrijvingen) en de betaalde intresten. De flexibele toegang tot kredieten in Denemarken zorgt ervoor dat een hoog percentage van de investeringen via leningen gefinancierd is. Dit verklaart de hoge hoeveelheid betaalde intresten.

Dus de hogere vaste kosten zijn grotendeels te wijten aan de belangrijke investeringen die Deense bedrijven gedaan hebben de voorgaande jaren. Niet enkel om de arbeidsproductiviteit op te krikken

maar ook om een belangrijke groei te realiseren. Deze investeringen, vooral gefinancierd via leningen, wegen door in de economische boekhouding via de afschrijvingen en de betaalde intresten, terwijl de baten (omwille van een productiestijging) een positief effect kunnen hebben in de toekomst. Tenslotte, de grootschaligheid van de bedrijven vereist eveneens het aantrekken van relatief meer externe arbeid en dus hogere betaalde lonen. In het Zuidwesten van het Verenigd Koninkrijk is deze investeringsgolf grotendeels achter de rug, waardoor de productiekosten erg laag zijn geworden en het bedrijfsinkomen hoog.

Tabel 7: Bedrijfsinkomen per familiale arbeidskracht in 2003 voor sterk gespecialiseerde bedrijven

Regio	productiekosten (excl. berekende lonen) per ton melk	bedrijfsinkomen** per familiale arbeidskracht
Vlaanderen*	342	26.741
Denemarken	407	13.700
W-Frankrijk	379	14.800
N-Frankrijk	433	17.500
Nederland	319	26.300
N-Duitsland	344	17.100
ZW-VK	265	33.300
EU-15	333	20.800

Bron: Vlaanderen: AMS; andere regio's: Perrot C. et al., 2007.

*: berekening voor Vlaanderen is niet geëxtrapoleerd naar heel Vlaanderen, zoals bij de andere regio's, maar betreft een gemiddelde van het boekhoudnet in 2003.

** : bedrijfsinkomen = waardering van vaste productie factoren (arbeid, land, kapitaal) en genomen risico's (verlies/winst) = bruto bedrijfsinkomen – afschrijvingen – betaalde intresten – belastingen.

2.2. De verwerkende sector

2.2.1. Structuur

Volgens de gegevens van het ALV zijn er in totaal 127 bedrijven in Vlaanderen die effectief melk ophalen bij de melkveehouder. Er zijn echter slechts enkele grote ophalers, het merendeel van de ophalers zijn thuisverwerkers, zoals de ijssalons.

Zuivelbedrijven zijn in privé handen of zijn coöperaties, waarin de melkveehouders de verwerking in handen hebben. De melkveehouders in coöperaties kunnen er zelf deels mee over waken dat een leefbare melkprijs wordt uitbetaald. Dit hoeft niet te beletten dat het verwerkingsbedrijf de nodige investeringen doet en produceert in functie van de markt. Dat wordt niet alleen bewezen door de Vlaamse bedrijven maar vooral door de Nederlandse vb. Campina-Melkunie en Arla Foods, die tot de grootste Europese zuivelgroepen behoren. Voor een coöperatie is het echter vaak minder gemakkelijk om kapitaal aan te trekken en om een efficiënte vestigingspolitiek te voeren. Men kan immers de leden van de coöperatie niet achterlaten en de fabriek naar een ander land verhuizen.

In België is 65% van de melkaanvoer in handen van coöperaties en 35% in privé handen. 30% van de melkophaling gebeurt door buitenlandse bedrijven. De Vlaamse zuivelindustrie verwerkt tevens 21% van de Waalse productie. Ook in Nederland en in de VSA is de coöperatieve structuur de grootste. In de nieuwe EU-lidstaten is deze structuur echter niet aanwezig.

Ongeveer 60% van de Belgische zuivelomzet gebeurt in Vlaanderen. De belangrijkste melkverwerkers zijn Milcobel, Campina, Vitalac, Danone, Friesland Foods Professional Belgium, Olympia, MIK, Limelco, Inex. In Wallonië zijn de belangrijkste Walhorn (50% in coöperatie, 50% in handen van het Franse privébedrijf Lactalis), LAC+, Corman, Leconte Ind. Laitière, Solarec.

De grootste zuivelgroep in België is Cvba Milcobel, ontstaan eind 2004 uit de fusie tussen C.V. Belgomilk en BZU MELKAANVOER cvba, twee coöperaties van samen een kleine 4.000 melkproducenten. Milcobel is een coöperatie die ongeveer 1.800 mensen te werk stelt en verwerkt ongeveer de helft van de geproduceerde melk in Vlaanderen (946 miljoen liter in 2006). Er wordt ook een 40 miljoen liter melk uit Nederland en Frankrijk aangevoerd. In 2006 bedroeg de omzet van Milcobel 688 miljoen euro. Milcobel beschikt over verschillende fabrieken met een breed gamma aan producten en kan hierdoor heel flexibel inspelen op de markt. Deze producten worden onder de hoede van 4 grote holdings geproduceerd: Cvba Belgomilk met voornamelijk de productie van kazen, melkpoeder en boter voor derde landen; Cvba Inza met voornamelijk consumptiemelk en zuivelranken, NV Ysco met roomijs en de NV Jan Dupont die kaas aankopen (slechts 15% van de kaas is van Milcobel zelf afkomstig), versnijden, verpakken en verhandelen.

De tweede grootste groep, Campina N.V. met hoofdzetel in Aalter (voorheen Comelco N.V.) is eigendom van een Nederlandse coöperatie (Campina-Melkunie).

Tabel 8 toont de grootste tien Europese zuivelconcerns in de EU-25 en de melk die deze bedrijven verwerken binnen de EU. Gezamenlijk verwerken deze ondernemingen zo'n 40 miljoen ton van de 130 miljoen ton melk (= 30%) die in de EU-25 wordt geproduceerd. Danone is twaalfde en komt dus niet voor op deze lijst. De concentratie van de zuivelindustrie blijft toenemen, waarbij de grote zuivelconcerns groeien ten nadele van de kleine en middelgrote bedrijven.

Tabel 8: De 10 grootste melkverwerkende bedrijven in de EU in 2005

bedrijf	belangrijkste landen	melkverwerking (mln kg)	eigendom
Arla Foods	DK/ZW/UK	7.200	coöperatie
Lactalis	FR/BE/UK	5.500	privaat
Friesland Foods	NL/DU	5.200	coöperatie
Campina	NL/DU/BE/PL	5.200	coöperatie
Nordmilch	DU/UK	4.200	coöperatie
Bongrain/CLE	FR/BE/DU	3.300	privaat
Nestlé	ZW	2.350	privaat
Sodiaal	FR	2.300	privaat
Dary Crest	UK	2.100	privaat
Humana Milchunion	DU	2.000	coöperatie
.....			
Milcobel NV	BE	946*	coöperatie

Bron: Dairy Industry News, 2005.

*: in 2006.

Qua omzet is echter Danone (Frankrijk) de grootste zuivelverwerker in de EU-25 met een omzet van 7,2 miljard euro in 2005. Danone produceert dus meer producten met een hogere toegevoegde waarde. Tweede en derde plaats worden bekleed door Lactalis (Frankrijk) en Arla Foods (Denemarken, Zweden). Friesland Foods en Campina, 2 Nederlandse bedrijven staan op de vierde en vijfde plaats met respectievelijk 4,4 en 3,5 miljard euro. Wereldwijd zijn Nestlé (€ 14,3 miljard), Dean Foods (€ 9 miljard), Lactalis (€ 7,2 miljard), Danone (7,2 miljard), Dairy Farmers of America, Fonterra (NZ), Arla Foods, Kraft Foods en Unilever en Friesland Foods de 10 grootste spelers (IDF, 2006). In vergelijking met deze megaspelers zijn de Belgische bedrijven eerder klein, maar de zuivelindustrie (gesprekken, 2007) verwacht dat er een specifieke markt zal blijven bestaan voor deze zuivelverwerkende bedrijven.

De Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ) heeft als doel informatie te verstrekken aan haar leden en hun belangen te verdedigen op regionaal, nationaal en Europees niveau. De Europese belangenverdediging wordt uitgevoerd via de deelname van BCZ in de European Dairy Association. Die is op haar beurt vertegenwoordigd in de International Dairy Federation. De leden van BCZ verwerken

samen 99,5% van de opgehaalde melk in België. Verder is er nog de Belgian Dairy Trade Federation die belangen van de Belgische handelaars in zuivel verdedigt.

2.2.2. Melkprijs

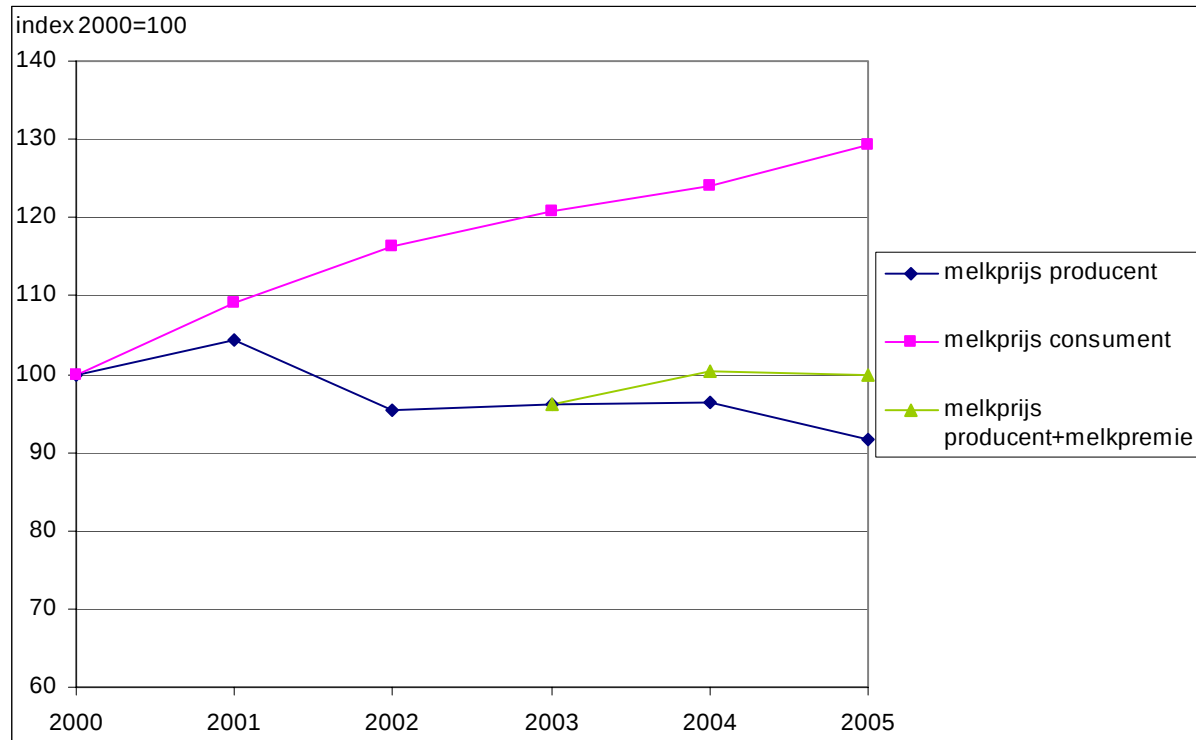
De maatregelen die de EU heeft genomen op de zuivelmarkt sinds 2004 (daling restituties, interventie,...), zijn bedoeld om de melkprijs dichterbij de 'wereldmarktprijs' te krijgen. De melkprijs binnen de EU-25 bedroeg in juli 2005 28,53 euro/100 liter of 30,90 euro/100 liter inclusief de melkpremie. De wereldmarktprijs voor melk bedroeg toen 19,77 euro/100 liter. De melkprijs daalt mee met de opgelegde daling van de interventieprijs tot juli 2007. Dan wordt verwacht dat de interventieprijs nog ruim 30% hoger zal liggen dan de wereldmarktprijs.

De in 2005 effectief uitbetaalde prijs aan de Vlaamse melkveehouder voor melk met 38 g vet en 33,5 g eiwit per liter is gedaald tot 26,83 euro per 100 l, hetzij een vermindering van 1,38 euro/100 l of bijna 4,9 % in vergelijking met 2004. In figuur 8 is er een prijsstijging te zien in 2001. Dit is een gevolg van de BSE-crisis, waardoor vele Europese consumenten meer kaas en minder vleeswaren zijn gaan gebruiken, wat de kaasprijs en indirect ook de melkprijs positief beïnvloedde.

Rekening houdend met de melkpremie die in 2004 werd ingevoerd en in 2005 2,44 euro/100 liter bedroeg, bedragen de bruto-opbrengsten in 2005 29,27 euro/100 liter, hetzij een daling van slechts 0,61 euro/100 l of 2 % in vergelijking met 2004 of 1,08 euro/100 l meer dan de prijs van 2003. Na de resultaten van 2001 en 2004, is de bruto-opbrengst van melk in 2005 de 3e beste van het laatste decennium. De melkpremie zorgde dus tot nu toe voor een lichte overcompensatie van de melkprijsdaling.

In tegenstelling tot de melkprijs uitbetaald aan de producent, is de melkprijs voor de Belgische consument met bijna 30% gestegen op 5 jaar tijd. Dit valt echter te relativeren, aangezien de weergegeven melkprijs aan de consument niet louter uit consumptiemelk bestaat, maar ook uit andere zuiveldranken, die meer en meer aan belang winnen. Daarbij bedraagt consumptiemelk slechts 37% van de totale zuivelproductie en is de prijs uitbetaald aan de landbouwer door de zuivelindustrie dus ook afhankelijk van de prijs van o.a. melkpoeder, kaas en boter.

Figuur 8: Evolutie van de melkprijs

bron: BCZ Jaarverslag 2006 en GFK Panelservices Benelux.

2.2.3. Productie

De Belgische melkproductie bedraagt 3,2 miljard kg melk. Voor de productie van bvb. 1 kg kaas echter, is er ongeveer 9 l melk nodig, voor de productie van hoeveboter bijna 22 l. In tabel 9 wordt er een overzicht gegeven van de hoeveelheid zuivelproducten die er in België gemaakt worden. Er is een evolutie merkbaar van consumptiemelk naar andere verse melkproducten, zoals yoghurt en melkdranken, maar ook room, condensmelk, melkpoeder en boter winnen aan belang. De productie van kaas blijft min of meer stabiel. Boter wordt minder en minder rechtstreeks geconsumeerd, maar meer en meer verwerkt in de voedingsindustrie. De productie van volle melkpoeder neemt toe.

In vergelijking met de buurlanden produceert de Belgische industrie relatief veel melkpoeder. Op industriële producten zit er een kleinere marge dan op consumptieproducten. Het gaat echter ook om 'tailor made' producten, die niet zomaar vervangbaar zijn, zoals melkpoeder in eenpersoonsporties of melkpoeder specifiek voor een bepaalde soort chocolade en waar dus een betere prijs voor gevraagd kan worden.

Tabel 9: verdeling van de productie van zuivel in België (miljoen kg)

	1990	1995	1998	1999	2000	2003	2004
verse vloeibare melkproducten	1.172	1.277	1.189	1.109	1.141	1.170	1.206
volle	845	829	699	637	633	628	613
afgeroomde	116	128	79	67	78	53	53
yoghurt	93	169	229	209	229	298	324
melkdranken	65	61	99	116	118	118	128
andere verse producten	54	89	82	79	81	73	88
verbruiksroom	53	66	94	90	96	105	109
condensmelk	28	50	76	64	81	79	84
poeder van volle melk/room	35	73	74	60	67	72	75
poeder van afgeroomde melk	94	52	63	93	84	97	84
boter	93	91	112	117	125	116	120
kaas	67	73	75	62	59	61	65
smeltkaas	43	52	53	52	55	42	44

Bron: tot 2001 C.L.E., vanaf 2002 N.I.S.

2.3. Verbruik

Bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) zijn er op basis van de productie en de handelsstromen cijfers over de consumptie beschikbaar vanaf 1990. Het gaat hier om het totale verbruik, dus ook buitenshuis. Uit deze cijfers kan men zien dat het verbruik vanaf 1990 is gestegen om een hoogtepunt te bereiken in 1998 (+22%) en daarna het verbruik weer daalt tot ongeveer het niveau van 1990. Het verbruik van consumptiemelk en boter daalt ten voordele van poedermelk, yoghurt en andere verse producten, room en kaas. Het verbruik van melkdranken en smeltkaas kende een hoogtepunt in 1998 en daalde daarna tot onder het niveau van 1990 in 2004. Hoewel de productie van kaas stabiel blijft, wordt er netto gezien meer kaas ingevoerd en neemt de consumptie van kaas toe.

Tabel 10: zuivelverbruik per inwoner (kg/capita)

	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
verse vloeibare melkproducten	87,14	91,06	84,02	104,71	89,94	88,45	84,22	84,04	78,31	80,41
volle	63,74	62,43	57,33	65,81	57,70	55,18	52,78	52,56	49,34	51,76
afgeroomde	7,06	5,78	3,41	7,50	4,21	5,63	4,32	4,32	4,58	4,34
yoghurt	7,69	11,90	12,02	14,35	15,66	15,36	14,89	15,33	15,61	14,00
melkdranken	3,42	2,53	4,24	9,31	4,64	4,33	4,93	4,83	1,72	1,88
andere verse producten	5,23	8,42	7,02	7,73	7,73	7,95	7,29	7,01	7,06	8,43
verbruiksroom	3,41	3,61	6,72	7,65	6,96	6,97	7,81	8,32	7,53	8,01
condensmelk	1,28	2,09	4,23	2,58	2,90	3,96	5,46	5,73	6,13	5,22
poeder van volle melk/room	1,46	2,18	2,06	3,34	1,59	3,28	4,58	4,58	4,07	4,57
poeder van afgeroomde melk	1,68	1,03	2,22	3,10	2,12	2,51	3,35	3,19	3,79	4,13
boter	7,89	6,22	6,37	5,79	5,36	4,98	4,76	5,29	5,12	5,12
kaas	14,14	14,66	15,67	16,33	16,16	15,75	15,75	16,70	10,38	18,88
smeltkaas	1,41	1,68	1,98	2,30	2,23	2,52	2,07	2,15	1,61	1,30
totaal	205,55	213,59	207,29	250,51	217,21	216,87	212,21	214,05	195,25	208,05

Bron: tot 2001 C.L.E., vanaf 2002 N.I.S.

In de totale EU-25 bedroeg het kaasverbruik gemiddeld 18,1 kg, waarbij de Oost-Europese lidstaten het gemiddelde naar omlaag trekken. Buiten de EU, in de grote melkproducerende landen, bedraagt het gemiddelde verbruik nog een stuk minder.

Tabel 11: Consumptie van zuivelproducten per capita (kg/capita) in 2005

	fabriekskaas	boter	melk
België en Luxemburg	16,7	3,7	66
Nederland	20,0	3,2	48
Duitsland	22,2	6,5	70
Frankrijk	25,5	7,8	64
Denemarken	23,8	3,7	90
Verenigd Koninkrijk	11,3	3,9	109
Polen	14,7	4,5	35
EU-25	18,1	4,3	74
Argentinië	9,4	1,0	45
Australië	8,3	3,2	95
Japan	2,0	0,7	38
VSA	14,2	2,0	86
Nieuw-Zeeland	7,1	6,5	95

Bron: Productschap Zuivel.

2.5. Zelfvoorzieningsgraad

De zelfvoorzieningsgraad is het aandeel (in %) van de binnenlandse consumptie dat door eigen productie wordt gedekt. België is voor alle zuivelproducten zelfvoorzienend, behalve voor kaas, waarvoor ons land slechts voor 31% van de behoefte instaat en voor andere verse producten (90%). De zelfvoorzieningsgraad is voor de meeste producten echter wel een stuk gedaald gedurende de laatste 14 jaar. Voor volle melkpoeder is de zelfvoorzieningsgraad gedaald van 229% tot 156% en voor magere melkpoeder van 221% tot 135%. Ook voor condensmelk (van 211% naar 133%), volle (van 128% naar 114%) en afgeroomde melk (van 158% naar 118%) is er een opmerkelijke daling vast te stellen. De zelfvoorziening van yoghurt en melkdranken is dan weer spectaculair gestegen (van 117% naar 223% en van 185% naar 654%).

Tabel 12: Zelfvoorzieningsgraad voor zuivelproducten in België (%)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
verse vloeibare melkproducten	130	133	126	135	130	144	144
volle	128	126	112	119	117	123	114
afgeroomde	158	210	137	153	118	112	118
yoghurt	117	135	146	166	166	184	223
melkdranken	185	229	266	241	209	664	654
andere verse producten	100	100	100	100	100	100	90
verbruiksroom	151	95	135	123	119	135	131
condensmelk	211	227	156	131	139	119	133
poeder van volle melk/room	229	316	200	177	182	170	156
poeder van afgeroomde melk	221	218	198	149	196	168	135
boter	114	139	105	106	106	122	122
kaas	40	41	33	35	33	50	31
smeltkaas	293	290	215	214	190	253	327

Bronnen: tot 2001 C.L.E., vanaf 2002 N.I.S

* vanaf 2000 alleen België, ervoor B.L.E.U

2.6. Kwaliteit en voedselveiligheid

De Vlaamse zuivelsector startte in 1999 zelf met de oprichting van IKM-Vlaanderen vzw. De vereniging heeft tot doel de certificering van de Integratie kwaliteitszorg Melk (IKM) van de Vlaamse melkveehouderij en de Vlaamse zuivelindustrie te ontwikkelen, operationeel te maken en te beheren. De Waalse tegenhanger is het Comité du Lait asbl in Battice. De overkoepelende nationale Interprofessionele Werkgroep IKM bestaat uit vertegenwoordigers van de zuivelindustrie, de landbouworganisaties, de twee uitvoerende organen en de verenigingen voor melkkwaliteit.

In 2006 produceerden 6.547 Vlaamse melkveehouders volgens de normen van IKM. Deze normen worden gecontroleerd door het Melkcontrolecentrum Vlaanderen (MCC). Het kwaliteitsborgingssysteem dekt 94% van de melkleveraars en naar schatting 98% van de totale melkplas.

Het IKM-lastenboek beschrijft meer dan honderd borgingspunten in vijf essentiële onderdelen van de melkproductiemethode. Dierengezondheid, dierenwelzijn, melkwinning, reiniging en milieu zijn de vijf modules waarin bestaande reglementering onderschreven wordt en aangevuld met een aantal punten van goede landbouwpraktijk. De zuivelsector wil met deze kwaliteitsbenadering via autocontrole aan de spits blijven staan van de integrale ketenbewaking. Het IKM-lastenboek is strenger dan wat de EU-regelgeving oplegt.

Voor de Goede Hygiëne Praktijken van het melken zelf is er de "Gids voor de Autocontrole voor de Primaire Productie van Rauwe Melk" die geïncorporeerd is in het lastenboek van IKM-Vlaanderen vzw. De gids zorgt voor de nodige basiskennis om de autocontrole in overeenstemming met de wetgeving betreffende de autocontrole, de traceerbaarheid en de meldingsplicht in de voedselketen op punt te stellen. De gids heeft betrekking op melk van koeien, en vanaf 1 januari 2006 ook op de productie van melk van geiten, schapen, paarden, ezels, buffelkoeien, De gids is echter niet van toepassing voor de verwerking van melk op de productie-eenheid. Hiervoor moet op het melkveebedrijf een autocontroleplan toegepast worden op basis van een HACCP-studie, die de nodige garantie geeft voor de voedselveiligheid van de verwerkte producten (gids 'hoevezuivel'). IKM-Vlaanderen vzw zal in de toekomst gecombineerde audits uitvoeren voor het IKM-certificaat én de autocontrole.

De uiteindelijke doelstelling is de totale Belgische productie van rauwe melk in het IKM-certificaat te borgen. Verder wordt de ganse keten van producent tot consument of van "gras tot glas" (melkophaling, het transport, de melkontvangst, de reiniging, de chauffeurs en de identificatie van de leveraars) in een duurzaam systeem vastgelegd om het kwaliteitsimago van de melkveehouderij naar de gebruiker toe te versterken. De verwerking door de melkerijen, die momenteel gebeurt op basis van ISO- en HACCP-lastenboeken, en de distributie van de afgewerkte producten zijn onderwerp voor voorbereidende studies. Momenteel gebeurt de controle op de verwerking via het computerprogramma Sanhymilk verwerking (vervolg op Sanhymilk productie).

Voor de uitvoering van de controles, dient een landbouwer aan het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) een forfaitair bedrag van 187 € te betalen. Indien het bedrijf met een sectorgids werkt, wordt een korting van 15% op dit bedrag toegekend. Een landbouwer moet echter voor al zijn activiteiten (plantaardig én dierlijk) over een gevalideerde sectorgids beschikken om deze bonus te ontvangen. Om het verkrijgen van een bonus ook voor gemengde landbouwbedrijven mogelijk te maken is het nodig dat er een generieke gids autocontrole voor de hele primaire productie komt. In de EU gebruiken enkel België en Denemarken een sectorgids voor autocontrole voor de ophaling en het transport van rauwe melk.

Volgens een onafhankelijke, vergelijkende studie door de Inspectie van Financiën over de controlekost in België, Denemarken, Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk, werden er, op het vlak van de

rol van de gecentraliseerde en gedecentraliseerde besturen en de rol van lokale overheden, duidelijke verschillen vastgesteld m.b.t. de taken die aan de agentschappen worden toevertrouwd en de plaats van de ministeriële diensten belast met consumptiezaken. Dit heeft gevolg voor de financieringsbronnen (verdeling van de financiering voedselveiligheid) voor wat betreft het aandeel dat wordt gedragen door de nationale begroting, privé en EU. In verhouding tot de andere landen dragen de sectoren in België voor wat de financiering van de voedselveiligheid betreft het meest bij (53,7% tegenover 20% in andere landen). Dit brengt een groot concurrentienadeel teweeg voor de Belgische sectoren. Ook zou de controle op zich in België een stuk strenger gebeuren.

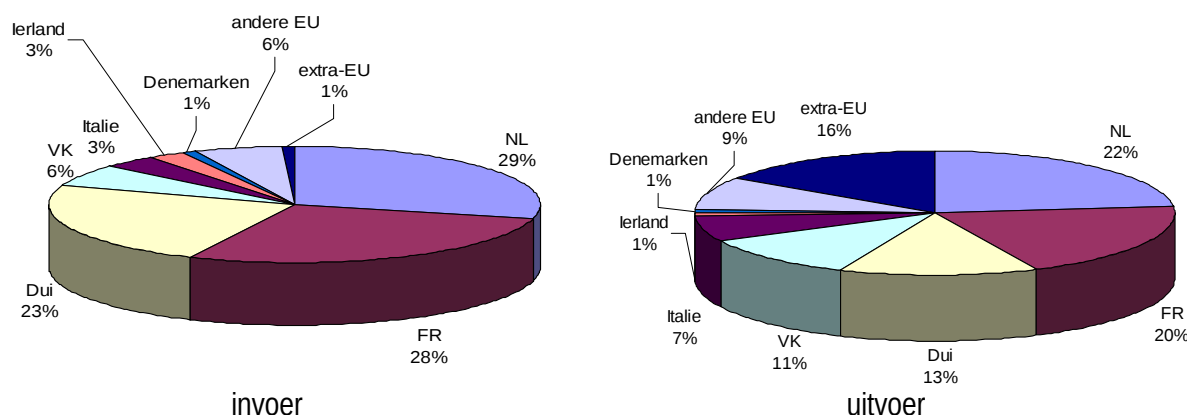
3. Handelsstromen met België

Eurostat verzamelt de in- en uitvoercijfers van alle Europese nationale banken en bewerkt deze, zodat de balansen tussen de EU-lidstaten onderling overeenkomen. Uit deze in- en uitvoercijfers blijkt dat België voor € 2,198 miljoen aan zuivelproducten invoerde en voor € 2,244 miljoen uitvoerde in 2005. Het verschil op de handelsbalans bedraagt € 46.144. Ons land is dus een netto-uitvoerder. De zuivelproducten bedragen 10% van de totale Belgische invoer van landbouwproducten en 9% van de uitvoer.

Binnen de EU zijn we echter netto-invoerder. Netto voeren wij volle en magere melk in (DE, NL en DK), yoghurt (DE en FR), room (NL, DE en UK), kaas (NL, DE, IT, FR, IE, DK) en wei en lactose (NL, DE, DK). Buiten de EU zijn we netto-exporteur voor alle producten, behalve voor wat kaas betreft. De uitvoer van smeltkaas is echter met 33% gestegen tegenover 1990. Voor wat boter en melkvet betreft, voeren we binnen de EU meer in (DE, UK en IE), maar buiten de EU voeren we heel veel boter uit, zodat we globaal gezien netto-exporteur van boter en melkvet zijn.

De invoer gebeurt voor 99% van binnen de EU. De belangrijkste invoerende landen zijn Nederland (29%), Frankrijk (28%) en Duitsland (23%). De export gebeurt voor 84% binnen de EU. De belangrijkste handelspartners zijn eveneens Nederland (23%), Frankrijk (20%) en Duitsland (13%).

Figuur 9: Respectievelijk invoer en uitvoer van zuivelproducten per handelspartner (2005)

Bron: AMS op basis van Eurostat.

Op de uitvoer buiten de EU zijn er exportrestituties van toepassing. Deze zijn echter in de loop der jaren afgebouwd in het kader van de GATT-akkoorden van de WTO. De restituties zijn met 36% gedaald over 6 jaar vanaf 1 juni 1995 en de gesubsidieerde uitvoer is met 21% gedaald. Ook in de jaren erna werden de restituties verder afgebouwd en zullen, afhankelijk van de uitkomst van de WTO-onderhandelingen, uiteindelijk € 0 bedragen tegen 2013. Door de forse dalingen van de restituties is de extra-EU uitgevoerde hoeveelheid ook drastisch verlaagd.

Tabel 13: evolutie van de uitvoerrestituties sinds 1995 (in euro/100 kg)

	1.07.1995	1.07.2003	1.07.2004	1.07.2005	1.07.2006	25.05.2007
magere melkpoeder	66,0	60,0	29,0	15,0	5,0	0,0
volle melkpoeder	203,2	102,4	70,0	52,1	54,0	10,30
boter	160,0	185,0	135,0	97,0	99,5	50,00
butteroil	223,3	235,1	171,0	121,1	124,2	62,39
cheddar	133,3	122,9	76,0	56,3	56,3	25,00
gouda	122,7	110,8	60,2	50,5	50,8	22,54
consumptiemelk	12,1	3,9	3,5	0,0	0,0	0,0

Bron: EC en Official journal of the European Union L 110/5 en L 110/6.

De hoeveelheid die met uitvoerrestituties kan worden uitgevoerd, wordt, in het kader van de WTO, beperkt door contingenten. De contingenten nemen met de tijd af. De benutting van de contingenten neemt ook af, behalve voor boter en butteroil en kaas. In 2005/2006 is de export onder restitutie van magere melkpoeder enorm gedaald door de sterke daling van de restituties.

Tabel 14: contingent en uitgevoerde hoeveelheden met restitutie binnen de EU (in 1.000 ton)

	1995/96	1999/2000	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
boter en butteroil	487,8	417,0	399,3	399,3	399,3	399,3	399,3
benut	146,4	195,0	193,7	294,2	353,2	383,2	295,1
%	30,0	46,8	48,5	73,7	88,5	96,0	73,9
magere melkpoeder	335,0	285,0	272,5	272,5	272,5	272,5	272,5
benut	241,2	418,0**	86,9	222,7	257,0	219,1	117,0
%	72,0	146,7	31,9	81,7	94,3	80,4	42,9
kaas	426,5	342,3	321,23	321,3	321,3	321,3	321,3
benut	422,3	306,0	279,5	319,5	320,7	305,7	317,4
%	99,0	89,4	87,0	99,4	99,80	95,1	98,8
overige producten*	1.185,4	1.006,6	958,1	958,1	958,1	958,1	958,1
benut	1.156,7	1.108,0**	763,8	850,9	853,7	813,4	736,9
%	97,6	110,4	79,7	88,8	89,1	84,9	76,9

* : waaronder consumptiemelk, volle melkpoeder, condensmelk en overige.

** : overdracht mogelijk van de niet benutte hoeveelheid van het vorige jaar.

Bron: ONILAIT.

De invoer is dan weer gebonden aan vaste douanetarieven. Verschillende derde landen hebben echter via bilaterale akkoorden een contingent gekregen waarbij ze aan een verlaagd invoertarief kunnen invoeren. Dit betreft de grootste hoeveelheid aan invoer en is voornamelijk van toepassing op boter uit Nieuw-Zeeland en kaas. Ook de effectieve invoer van buiten de EU is gedaald, waardoor de invoercontingenten niet volledig worden opgebruikt.

Volgens het voorstel van de EU voor de WTO-onderhandelingen (DOHA-ronde) zullen de invoertarieven voor zuivel met 50% dalen. De markttoegang tot de EU voor buitenlandse aanbieders zal bijgevolg verbeteren, omdat de minimale invoerprijs van het product dicht bij de interne EU-prijs kan komen te liggen. Afhankelijk van de hoogte van de wereldmarktprijs, zal er meer of minder ingevoerd worden. Het blijkt dat als de internationale prijzen uit de projecties van de OESO/FAO (in Agricultural Outlook, 2005) worden gehanteerd, de invoerprijs voor boter en kaas onder de interne EU-prijs zal duiken. Dat is evenwel niet het geval als de projecties van FAPRI (in World Agricultural Outlook, 2005) als uitgangspunt worden genomen. Beide projecties van internationale zuivelproducten gaan uit van onveranderd handelsbeleid; verwacht mag worden dat de internationale prijzen voor zuivelproducten bij verdergaande liberalisatie hoger zullen zijn dan in het geval van onveranderd beleid. Het verschil tussen de interne EU-prijs en de invoerprijs voor boter en kaas, gebaseerd op projecties van de wereldmarktprijs door de OESO/FAO, is dan zo klein dat de marktbescherming bij een lichte toename van de internationale prijzen voor deze producten al effectief zal zijn.

Tabel 15: Gevolgen van EU-voorstel op de zuivelmarkt (€/ton)

	EU-prijs 2012	invoer		uitvoer	
		Wereldmarktprijs 2012 + nieuwe invoertarief		Wereldmarktprijs 2012	
		OESO/FAO	FAPRI	OESO/FAO	FAPRI
magere melkpoeder	1.747	2.431	2.851	1.753	2.035
volle melkpoeder	2.110	2.333	2.554	1.769	2.088
boter	2.464	2.323	2.566	1.603	1.771
kaas	2.580	2.539	3.052	1.968	2.366

Bron: Van Berkum, 2005.

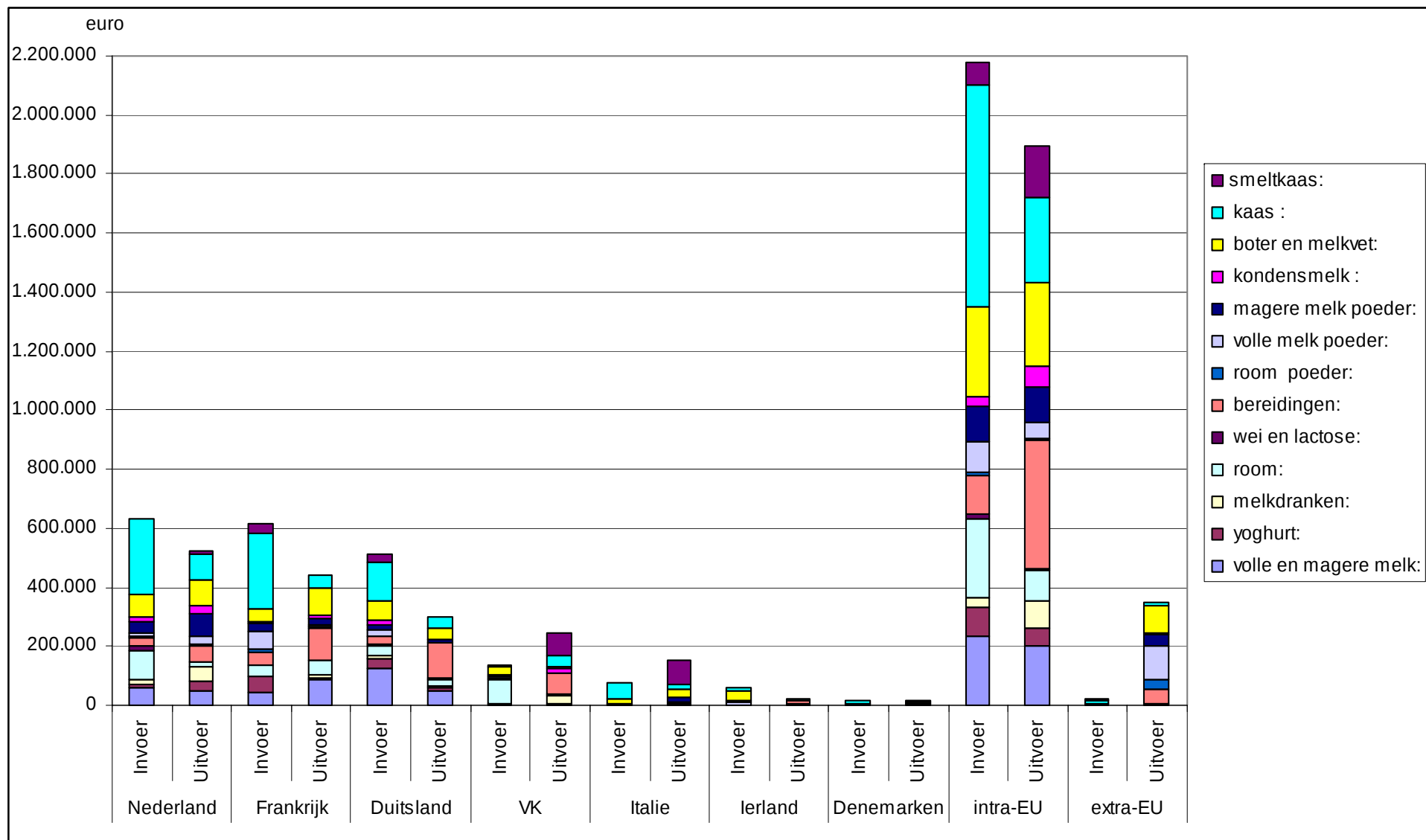
Aan de uitvoerkant zal de EU volgens haar eigen WTO-voorstel producten zonder restituties naar de wereldmarkt exporteren. Als de internationale prijzen niet hoger komen te liggen dan de projecties van de OESO/FAO en FAPRI, zal uitvoer, met name voor boter, niet haalbaar zijn: de internationale boterprijs volgens de FAPRI-projecties is zo'n 40% lager dan de interne EU-prijs. Uitgaande van de OESO/FAO prijsprojecties is er zelfs een verschil van 54%. Voor kaas en volle melkpoeder geldt dat internationale prijzen met respectievelijk 30% en 20% lager liggen. De wereldmarktprijs voor magere en volle melkpoeder is de laatste maanden echter zodanig gestegen door de hoge vraag tot 3.146 en 3.127 euro per ton in april 2007 dat de EU probleemloos zonder restitutie kan uitvoeren. Vraag is of deze hoge prijzen zullen aanhouden.

Ook interventiesteun wordt uitgedoofd. Voor MMP bestaat er geen interventie meer, voor boter wordt deze afgebouwd tot nul. De opslag via interventie is in de EU-25 bijna volledig afgebouwd (46 ton), de privé-opslag bedraagt momenteel 14.443 ton.

Het Belgische Interventie- en Restitutiebureau (BIRB) heeft in de periode 2000-2005 jaarlijks gemiddeld € 439 miljoen aan restituties uitgekeerd. Ongeveer één derde van de door het BIRB uitbetaalde restituties gaat naar niet Belgische bedrijven. In 2005 werd er door het BIRB in de sector melk en zuivelproducten € 131,76 miljoen aan restituties uitbetaald. Bijna 55 % van dit bedrag werd uitgetrokken voor de categorie boter en boterolie, 4% voor mager melkpoeder, iets meer dan 1% voor kaas en de resterende hoeveelheid (ongeveer 40%) voor andere zuivelproducten. Afgaande op het bedrag uitbetaald aan restituties, kan worden gesteld dat de directe gevolgen van de afschaffing in deze sector significant zullen zijn (Ysebaert et al., 2007). Echter, indien de DOHA-onderhandelingen op niets uitdraaien, bestaat dan weer de kans dat landen onderling handelsakkoorden zullen tekenen, waardoor er verschillende regionale markten zullen ontstaan, met hogere transactiekosten en concurrentievooren nadelen tot gevolg. Ook de EU zal dan dergelijke akkoorden sluiten, waarbij ze waarschijnlijk echter meer markttoegang zal zoeken voor bepaalde diensten en industriële goederen in ruil voor afbouw van bescherming van de eigen landbouwproducten.

Sommige landen, zoals Nieuw-Zeeland, beschikken niet over exportsubsidies, maar kennen een systeem van kruissubsidiëring, waarbij de interne melkprijs veel hoger ligt dan de prijs van hun geëxporteerde melk.

Figuur 10: in- en uitvoerstromen voor België in 2005

Bron: AMS op basis van Eurostat.

4. De wereldmarkt

4.1. Prijzen

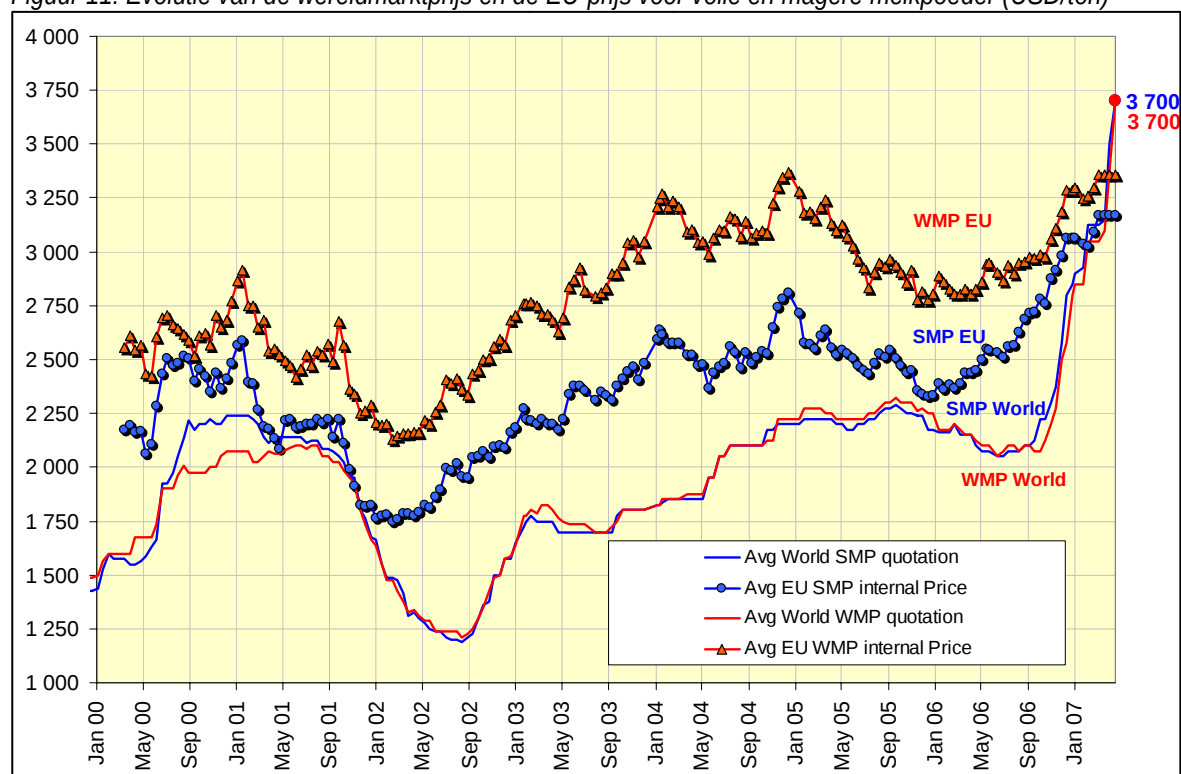
De wereldmarktprijzen, aanzienlijk gestegen in 2004, konden in 2005 goed stand houden op het hoge niveau. De prijzen voor magere en volle melkpoeder bleven verder stijgen. Vanaf het einde van 2006 is er voor deze producten een nooit geziene prijsstijging vast te stellen. De boter- en kaasprijs volgen. De forse economische groei op wereldvlak en een stijgende vraag verklaren het goede prijsniveau. De wereldmarktprijs voor magere melkpoeder ligt momenteel (april 2007) hoger dan die van de EU-25. Voor volle melkpoeder zijn beide prijzen ongeveer gelijk. Voor boter en kaas kent de EU een beduidend hogere marktprijs. De recente prijsstijging van melkpoeder, wordt echter deels toegeschreven aan het wegvallen van de restituties.

Tabel 16: EU-prijs en wereldmarktprijs voor de belangrijkste exportproducten tijdens april 2007 (in €/kg)

	EU interne prijs	wereldmarktprijs
magere melkpoeder	241	263
volle melkpoeder	254	254
boter	248	158
cheddar kaas	271	229

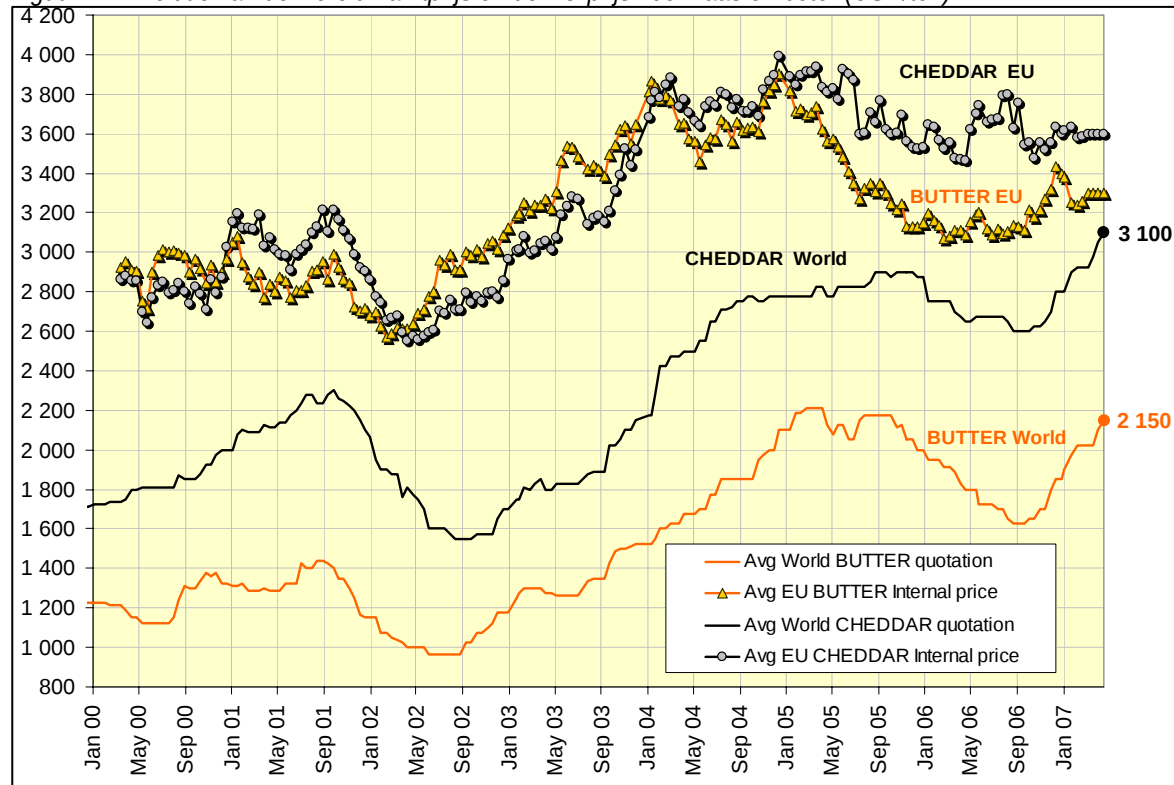
Bron: EC.

Figuur 11: Evolutie van de wereldmarktprijs en de EU-prijs voor volle en magere melkpoeder (USD/ton)

Bron: EC.

Figuur 12: Evolutie van de wereldmarktprijs en de EU-prijs voor kaas en boter (USD/ton)

Bron: EC.

De OESO en FAO verwachten voor 2016 bij onveranderd beleid (OESO, 2007) dat de zuivelprijzen in de wereld zullen stijgen met 10 (melkpoeder) à 20% (boter en kaas) tegenover 2006. De groeiende vraag in zich ontwikkelende markten, zoals N-Afrika, Rusland, Midden-Oosten en Oost-Azië, maar ook in meer volwassen markten, zoals de EU en de VSA, door de introductie van aangepaste, gebruiksvriendelijkere producten, zorgt hiervoor. Ook de snelle daling van de hoeveelheid producten in interventie zorgt voor hoge prijzen.

4.2. Productie

De wereldmelkproductie wordt voor 2005 geraamd op 628 miljard kg. Het betreft melk van koeien, buffels, geiten, schapen en kamelen. De toename bedraagt in 2005 1,4 % of 9,2 miljard kg tegenover 2004. De groei van de wereldmelkproductie verloopt de laatste jaren vrij gelijkmatig. Voor 2006 wordt een toename verwacht tot 644 miljard kg. Sedert 1992 is de totale wereldmelkproductie met 101 miljard kg gestegen (+ 19 %).

Koemelk wordt over de gehele wereld geproduceerd en is met 84,1 % of 528 miljoen ton veruit de belangrijkste melksoort. Buffelmelk is goed voor 12,3 % van de totale melkproductie en is aan een sterke opmars bezig. 97% van de buffelmelkproductie bevindt zich in Indië, Pakistan en Egypte. Het aandeel van geiten- en schapenmelk bedraagt respectievelijk 2,0 % en 1,4 %, deze aandelen zijn met 1,1% gestegen tegenover 2000. De Europese geiten- en buffelmelkproductie stijgen lichtjes. Kamelenmelk wordt langzaam populairder in Afrika en Azië, maar de productie houdt nog steeds slechts 0,2% in.

Tabel 17: Wereldproductie van melk volgens melksoort in 2005

	1.000 ton	aandeel (%)	groei tov 2000 (%)
koemelk	527.968	84,1	7,6
buffelmelk	77.083	12,3	14,4
geitenmelk	12.787	2,0	6,8
schapenmelk	8.670	1,4	7,2
kamelenmelk	1.311	0,2	2,9
totaal	627.819	100	8,3

Bron: FAO.

Vanaf volgende paragraaf wordt weer enkel koemelk beschouwd.

De EU-25 is met 27% de belangrijkste melkleverancier, maar verliest terrein. Na de EU volgen N- en Midden-Amerika met 20%, Azië met 19% en de rest van Europa met 17%. Azië kent veruit de sterkste groei. Tegenover 2000 is de productie met 35% gestegen. De overige regio's kennen een groei tussen 5 en 10%, enkel de EU-25 kende een inkrimping van de productie (-2%). Recordmelkprijzen in 2004 hebben in de USA gezorgd voor een aanzienlijke toename in melkproductie in 2005. Mede door de inzet van het in de EU verboden BST (bovine somatotropin, een natuurlijk proteïne hormoon bij koeien dat kalveren doet groeien en melkkoeien meer melk laat produceren) kon de melkgift per koe met 3 % toenemen. Sedert 2004 en na een duidelijke terugval groeit de melkproductie terug in Zuid-Amerika. Weersomstandigheden hebben de productie in Oceanië sterk beïnvloed en de sterke Australische dollar bemoeilijkt momenteel het herstel.

China heeft haar melkproductie op 5 jaar tijd bijna verdriedubbeld (van 8,6 naar 24,5 miljoen ton). De stijging van de melkproductie in de wereld is bijgevolg bijna volledig toe te schrijven aan China. Deze zal voornamelijk naar intern gebruik gaan. India kent een meer gestage groei. China en India worden op de voet gevolgd door Brazilië (4,4%), Nieuw-Zeeland (2,7%) en Oekraïne (2,5%). De zuivelsector in Argentinië en Brazilië is terug in volle expansie dankzij de goede interne vraag en de goede wereldmarktprijzen.

Tabel 18: Wereldproductie van melk volgens regio in 2005

	Productie (1.000 ton)	Groei tov 2000 (%)	Aandeel (%)	Vershil in aandeel tov 2000 (%)
EU-25	142.103	-2,0	26,9	-3
N- en Midden-Amerika	103.926	6,5	19,7	0
Azië	97.449	34,7	18,5	4
Overig Europa	90.255	2,8	17,1	-1
Z-Amerika	48.066	6,5	9,1	0
Oceanië	24.649	5,3	4,7	0
Afrika	21.519	9,8	4,1	0
totaal	527.968	7,6	100,0	

Bron: FAO.

De EU-15 is voor alle verwerkte melk de grootste producent, behalve voor boter/wei, waar Z-Azië de grootste is.

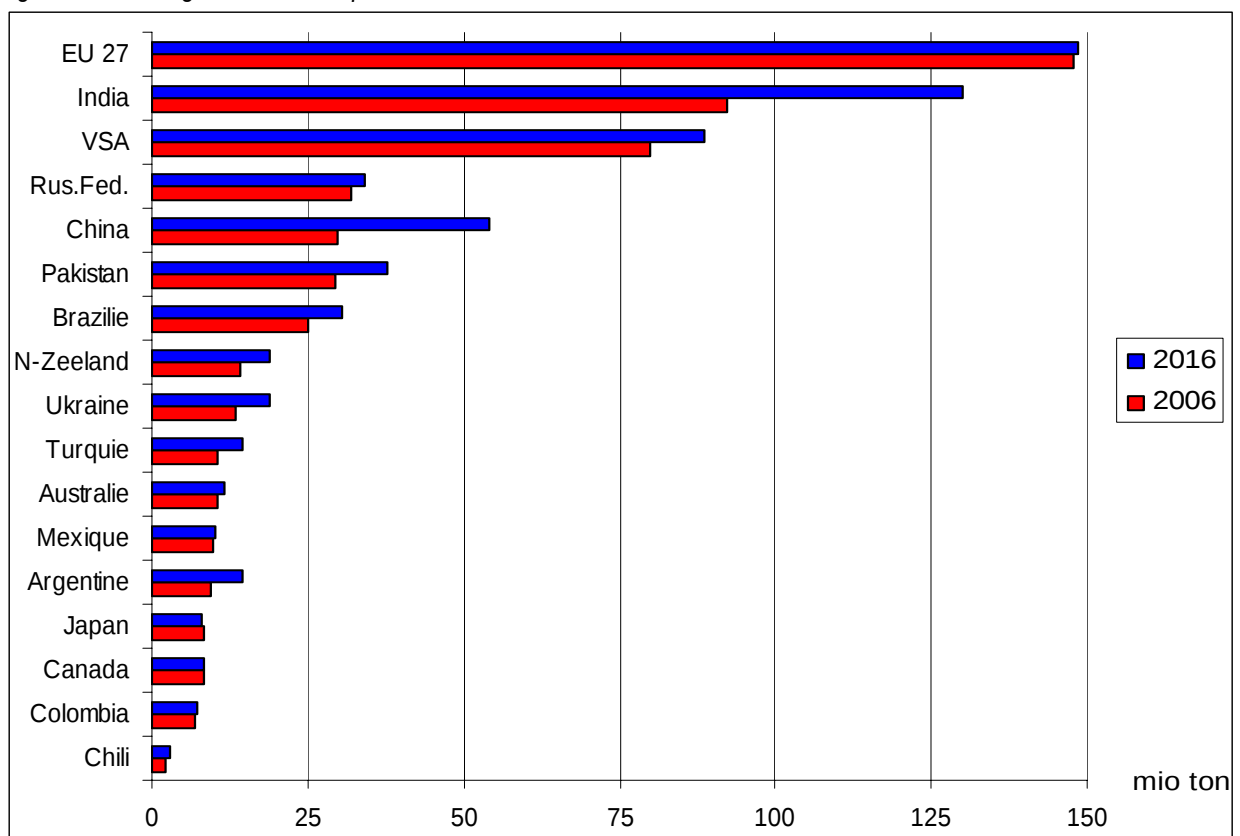
- Ongeveer 8,6% van de wereldmelkproductie is getransformeerd tot boter/wei in de wereld, Zuid-Azië en ook EU-15 nemen hiervan samen 60% voor hun rekening.
- Ongeveer 11% van de melk is getransformeerd tot droge producten, vnl. melkpoeder. De grootste spelers zijn hier de EU-15 (38%), Oceanië (20%) en Noord- en Latijns-Amerika (17% en 11%).
- Kaas neemt 11% van de wereldproductie voor zich met als belangrijkste speler de EU-15 (43%) en N-Amerika (27%).

- Gecondenseerde melk bedraagt slechts 1,2% van de wereldmelkproductie. Grootste speler is hier de EU-15.

Volgens ramingen van OESO/FAO (onveranderd beleid) zal de zuivelproductie in India (+141%) en China (+182%) verder spectaculair toenemen tegen 2016. De productie in de EU-27 wordt quasi constant verwacht. De wereldmelkproductie neemt over de periode 2007-2016 jaarlijks met 1,9% per jaar toe. India, China en Pakistan zullen meer dan 50% van de productie bezitten. Bijna driekwart van de bijkomende productie zal naar melk en verse zuivelproducten gaan, voor de zich ontwikkelende markten. Verder zal ook de productie van volle melkpoeder (VMP) en kaas sterk toenemen. Boterproductie en de vaak eraan gekoppelde productie van magere melkpoeder (MMP) nemen licht af.

Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie zou ieder mens 185,4 kg zuivelproducten per jaar nodig hebben. Een snelle rekensom voor de situatie in 2007 geeft aan dat er dan 1.242 miljard kg melk zou moeten geproduceerd worden. Aangezien er momenteel slechts 628 miljard kg wordt geproduceerd, zitten we slechts aan 51% van de productiemogelijkheden en is er theoretisch nog een enorm groeipotentieel.

Figuur 13: Raming van de wereldproductie van zuivel in 2016

Bron: OESO/FAO 2006-2016.

4.3. Consumptie

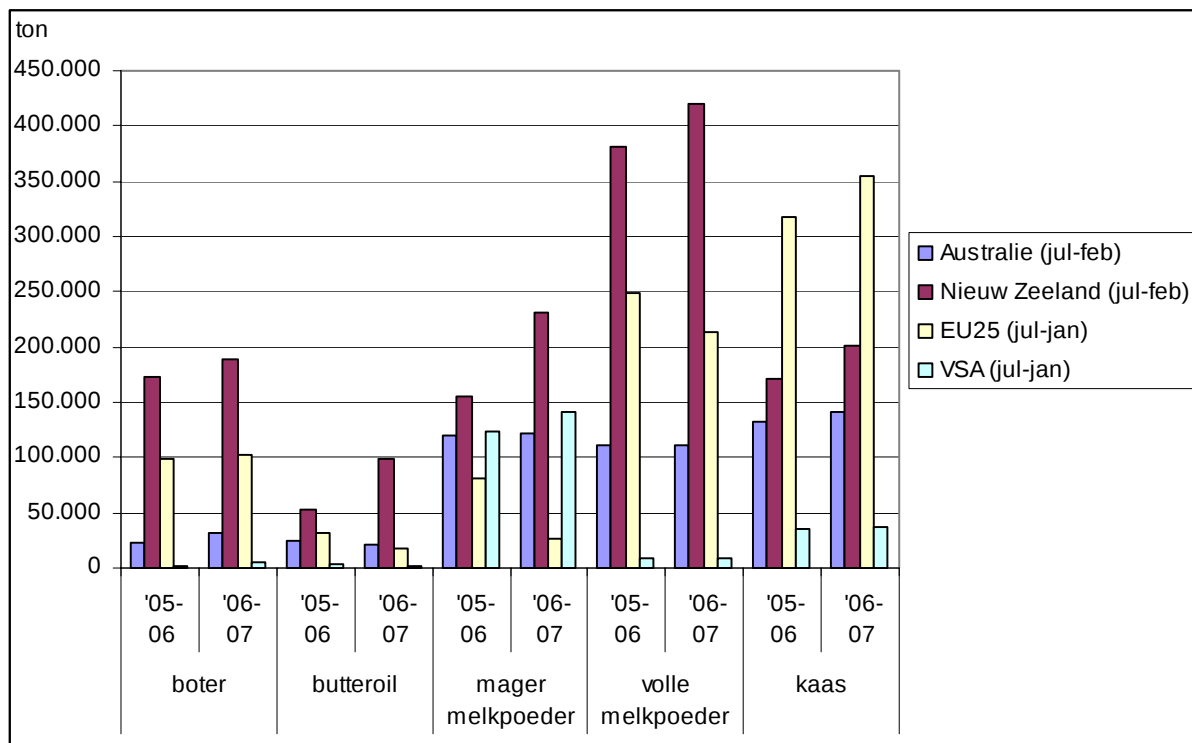
De meerderheid van de zuivelproductie wordt geconsumeerd als vers product of als consumptiemelk dat zelfs nooit tot in een fabriek geraakt, de zogenaamde informele melk (IFCN Dairy Report 2005). Oceanië is hierin echter de grote uitzondering: 80% van de melk is getransformeerd tot een exporteerbaar product, vnl. melkpoeder, maar ook boter/wei, gecondenseerde melk en kaas. In de EU-15 is het aandeel exporteerbaar product 50%, in de VSA 40% en in Oost-Europa 30%. In de rest van de wereld is het aandeel exporteerbaar product 15-20% (India: 15%) van de melkproductie.

4.4. Export

In de hele wereld wordt slechts 6-7% van de zuivelproductie geëxporteerd naar andere landen, waarbij de EU als 1 land wordt beschouwd. De wereldmarkt voor zuivel is grotendeels een restmarkt. Hoewel de EU de grootste producent is, is Nieuw-Zeeland de grootste exporteur. Dit land voert ongeveer 90% van haar productie uit. Enkel voor kaas is de EU de grootste exporteur en haar belang neemt hierin toe. In vergelijking met dezelfde periode in 2005-2006, groeit de export van Nieuw-Zeeland in 2006-2007 verder. Voor de EU neemt de export in alle producten af, behalve voor boter en kaas. De VS exporteren vooral magere melkpoeder.

Over de periode 2007-2016 zal de handel in handen blijven van Oceanië, EU, VSA en Argentinië, die samen ongeveer over 80% van het marktaandeel beschikken. Het aandeel van Nieuw-Zeeland zal toenemen, dat van de EU en de VSA zal inkrimpen. De EU zal leider blijven in kaasexport. Het marktaandeel van de andere landen zal toenemen, voornamelijk voor MMP en boter.

Figuur 14: export van de belangrijkste regio's voor de belangrijkste zuivelproducten

Bron: EC.

Bedrijfsinkomen en productiecapaciteit bepalen de toekomstige concurrenten, gegeven een bepaalde stand van de techniek. Indien de huidige productieniveaus een indicatie zijn van de productiecapaciteiten (op de korte termijn) blijkt dat Nieuw-Zeeland en Australië in relatieve termen een beperkte productie hebben (tabel 17). Andere grote producenten zoals China en India en Zuid-Amerika hebben hun stijgende productie broodnodig voor de stijgende interne consumptie. Ook de VS zijn voor zuivel niet meteen exportgericht. Voor wat betreft het bedrijfsinkomen, blijkt uit figuur 8 dat België het alvast helemaal niet slecht doet in de EU-15.

5. Samenvatting via een SWOT-analyse

Dit hoofdstuk vat de vorige hoofdstukken bevattelijk samen in een SWOT-analyse. De vorige hoofdstukken kunnen bijgevolg beschouwd worden als een onderbouwing van deze SWOT.

Bij een SWOT-analyse (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) worden de belangrijkste sterke en zwakke punten van een organisatie, een sector of een (nieuw) product in een markt benoemd, samen met de belangrijkste kansen en bedreigingen. De sterke en zwakke punten zijn altijd van toepassing op factoren binnen een onderneming. De sterktes en zwaktes komen naar voren door een interne analyse en zijn beïnvloedbaar door het management zelf. Kansen en bedreigingen zijn daarentegen van toepassingen op de externe omgeving. Hierbij valt te denken aan kansen en bedreigingen bij afnemers, concurrentie en distributie of in de bedrijfstak. Voor bedreigingen geldt dat ze sterke punten laten afnemen en zwakke punten creëren.

Het doel is de sterke punten te versterken of te behouden en de zwakke punten te elimineren. Kansen die naar voren komen, moeten worden benut. Bedreigingen moeten worden geëlimineerd of het bedrijf trekt zich zelf terug (Wikipedia, 2007).

Naast elk item werd het hoofdstuknummer meegegeven, waarin het item werd onderbouwd, items zonder verwijzing naar een hoofdstuk, zijn ofwel algemeen geweten ofwel afkomstig van of getoetst tijdens gesprekken met experts. De kansen en bedreigingen worden ook in de volgende hoofdstukken besproken.

5.1. Sterktes

<i>melkveehouders</i>	<i>zuivelindustrie</i>
• Gunstige bodem en klimaat (7.1.) • Hoge standaarden voor kwaliteit en hygiëne (2.6.) • Kennis en professionalisme wat resulteert in een relatief lage kostprijs per l melk in de EU-15 (2.1.4.) • Sterk inter-professioneel overleg • Coöperatieve structuur (2.2.1.) • Goed imago • Familiale bedrijven/arbeid (2.1.4.) • Uitgebouwde infrastructuur voor onderzoek, voorlichting, onderwijs, advisering	• Flexibiliteit (inspelen op markt) (2.2.1) • Binnen industriële producten ook voldoende gespecialiseerde producten (tailor made) (2.2.3.) • Omvangrijke koopkrachtige markt op korte afstand (NW-Europa) (3) • Kennis en professionalisme • Hoge standaarden voor kwaliteit en hygiëne (2.6.) • Goede toeleveringsinfrastructuur en relatief korte afstand tussen producent en verwerker

5.2. Zwaktes

<i>melkveehouders</i>	<i>zuivelindustrie</i>
• Dure grond (2.1.4.) • Aankoop van melkquota vernauwt investeringskansen (1.4.1.) • Kapitaalsintensief (2.1.4.) • Laag arbeidsinkomen (2.1.4.) • Hoge loonkost voor vreemde arbeid • Lage melkproductie per koe tov optimum (2.1.1.) • Hoge kost voedselveiligheid, dierenwelzijn, milieu (mestafzetkosten) (2.1.4. en 2.6.) • Kleinschaligheid (2.1.1.) • Kennis en professionalisme niet overal aanwezig, grote verschillen in bedrijfsbalans (2.1.4.) • Complexe wetgeving (1.2.)	• Kleine omvang melkleveringen (2.1.1.) • Kleine nationale markt voor consumentenproducten (2.5.) • Geen sterke kapitaalsstructuur (2.2.1.) • Kleine bedrijven (2.1.) • Te weinig lange termijnvisie, te weinig innoverend, te weinig onderzoek • Hoge kost voedselveiligheid, milieu (2.6.) • Hoge loonkosten

5.3. Kansen

<i>melkveehouders</i>	<i>zuivelindustrie</i>
• Afschaffing quota waardoor meer investeringskracht (1.4.1.) • Meer marktbetrokkenheid • Samenwerken op niveau van commercialisering of mestafzet of machinepark of om bepaalde taken uit te besteden (opfok jongvee, ruwvoerwinning, ...) • Niches (omega-3-melk, slaapmelk, bio-melk, ...) • Verbreding (hoeve-ijs, melkautomaat, ook productie van hernieuwbare energie, mestverwerking) • Kennis ivm optimalisatie binnen handbereik (o.a. genetika voor minder vetproductie) • Productieverschuivingen binnen EU naar frissere zones (door klimaatsverandering) waar ruwvoeder- en melkwinning onaangetast blijven (7.1.)	• Exportmogelijkheden (zowel producten als kennis) • Innovatie, efficiëntie • Marktkennis uitbreiden • Allianties met industrie uit buurlanden • Prijzen op wereldmarkt stijgen door: ➤ Snellere stijging wereldvraag dan wereldproductie ➤ Klimaatverandering • Uitkomst van de Doha-onderhandelingen (WTO) biedt meer exportmogelijkheden door afbouw marktbescherming

5.4. Bedreigingen

<i>melkveehouders</i>	<i>zuivelindustrie</i>
• Schommelingen melkprijs • Stijging druk op de grond door verstedelijking (2.1.4.) • Kwaliteit en kwantiteit van water • Stijging kost krachtvoeder (2.1.4.) • Strengere milieumaatregelen (methaan, nitraten, ...) • Klimaatverandering (daling melkproductie, meer ziektes) (7.1.)	• Liberalisering EU-markt waardoor meer onderhevig aan: ➤ schommelingen wereldmarktprijs ➤ concurrentie • Toenemende concentratie in distributiesector en opkoop door multinationals (2.2.1.) • Hoge importtarieven buiten de EU (indien DOHA mislukt) • Daling melkproductie in ophaalgebied

6. Toekomstverkenning melksector na 2015

6.1. Inleiding

In de context van een liberaliserend Europees landbouwbeleid stelt zich de vraag hoe de melksector er na 2015 uit kan zien. Hiervoor werd door AM&S gebruik gemaakt van het SELES-model.

SELES staat voor Socio Economisch Landbouweffecten Evaluatie Systeem en werd ontwikkeld ter evaluatie van het mestactieplan (MAP-II). Dit gebeurde door het Nederlandse Landbouw Economisch Instituut (LEI) in opdracht van de Vlaamse Overheid (ALT, 1998). Nadien werd SELES opnieuw gebruikt voor een toekomstverkenning van het Vlaamse milieubeleid in het kader van MIRA-S 2000 (Helming et al., 2001), voor de Mid Term Review van het Europees gemeenschappelijk landbouwbeleid (Helming, 2002), voor een nieuwe toekomstverkenning in 2006 (Gavilan et al., 2006) en voor de evaluatie van mogelijke effecten van de WTO- onderhandelingsvoorstellen (Ysebaert et al., 2007).

SELES is een sectormodel van de Vlaamse landbouw. Het model werkt met regionale boerderijen en doet dus geen uitspraken over individuele bedrijven.

De belangrijkste inputdata zijn afkomstig uit het boekhoudnet (1999-2001) en de NIS- telling (2000-2001).

SELES is activiteiten gebaseerd. Dit betekent dat bedrijfsdata uit het boekhoudnet opgedeeld worden naar individuele landbouwactiviteiten (dieren en teelten) die op het bedrijf plaatsvinden. Gesommeerd over de regionale boerderijen ontstaat vervolgens een beeld van de input - output verhoudingen van de Vlaamse landbouwsector.

Voor de melkveehouderij is hier gedeeltelijk van afgeweken. Hier wordt niet gewerkt met een gemiddelde per regio. In het model is gekozen voor een meer gedetailleerde uitwerking van de melkveesector vanwege de belangrijke economische en milieutechnische rol die deze sector speelt. De gespecialiseerde melkveebedrijven in het boekhoudnet worden ingedeeld naar melkproductie per koe en stikstofverbruik per hectare grasland. Zo ontstaan er vier soorten melkkoeien:

- lage melkproductie, lage stikstofgift per ha grasland (LMLN);
- lage melkproductie, hoge stikstofgift per ha grasland (LMHN);
- hoge melkproductie, lage stikstofgift per ha grasland (HMLN);
- hoge melkproductie, hoge stikstofgift per ha grasland (HMHN).

De criteria voor deze indeling zijn te vinden in tabel 19.

Tabel 19: Definiëring melkkoe-activiteiten

melkproductie (l/jaar)	stikstofbemesting uit kunstmest	
	laag: < 250 kg N/ha	hoog: > 250 kg N/ha
laag: < 5.500	LMLN	LMHN
hoog: > 5.500	HMLN	HMHN

Vervolgens worden op basis van dezelfde dataset per type melkkoe berekeningen gemaakt van het gemiddelde krachtvoerconsumptie per melkkoe, de gemiddelde stikstofgift per ha grasland, het percentage snijmaïs in het totale areaal voedergewassen, het gemiddelde aantal melkkoeien per ha voedergewassen, etc. Het areaal ruwvoer per melkkoe bepaalt de grondbehoefte van de melkkoeien.

Per regio worden de verschillende landbouwactiviteiten (veehouderij en akkerbouw) en het grondgebruik in samenhang met elkaar beschouwd. Verandering van het zuivelbeleid kan dan ook effect hebben op bijvoorbeeld de oppervlakte akkerbouwgewassen en de omvang van de varkensstapel. Het model geeft inzicht in de effecten van beleidsveranderingen op regionale en nationale productie, prijzen en inkomens op sectorniveau. SELES houdt ook rekening met interacties tussen type bedrijven en sectoren via de grondmarkt, de mestmarkt en de jongveemarkt.

SELES is een comparatief statisch model. Wat ondermeer betekent dat het voor de modelresultaten van geen belang is wanneer een bepaalde maatregel wordt doorgevoerd. Sturend in SELES is het streven naar winstmaximalisatie door de landbouwer.

Voor meer informatie over dit model wordt verwezen naar Gavilan et al. (2006).

6.2. Scenario's

Om een mogelijke toestand van de melkveehouderij te kunnen evalueren moet in een model zoals SELES een onderscheid gemaakt worden tussen autonome ontwikkelingen en beleidsontwikkelingen.

Autonome ontwikkelingen zijn technische ontwikkelingen en ontwikkelingen op markten, zoals de arbeids- en kapitaalmarkt, waar de landbouwsector een klein aandeel in heeft. Ze zijn van invloed op de landbouw en zijn in principe onder alle scenario's gelijk. De autonome evoluties worden geschat uit trendanalyse van historische gegevens. Door de trends door te trekken in de gebruikte data van het model komt men tot het referentiescenario. Het te evalueren beleid wordt aan die referentie getoetst (Gavilan et al., 2006).

De scenario's worden opgebouwd rond de grootste onzekerheden betreffende beleidskeuzes. Een eerste sleutelonzekerheid is de beleidskeuze inzake liberalisering van de handel in landbouwproducten. Een tweede sleutelonzekerheid betreft de beleidskeuzes inzake milieubeleid in het algemeen en mestbeleid in het bijzonder.

In deze studie harnemen we het resultaat van het scenario 'Welvaart en Milieu' (WM). In dit scenario met veel liberalisering wordt een afschaffing van de quota en van de toeslagrechten gesimuleerd en wordt er vanuit gegaan dat heel Vlaanderen kwetsbaar gebied is zonder mogelijkheid tot derogatie.

De invulling van de scenario-elementen prijs, milieutechnologie en landbouwbeleid is gedaan op basis van consistente aannames voor de verschillende modelparameters in het scenario.

Zo is de aanname op vlak van productie per dier dat een sterk milieubeleid de groei van de productiviteit afremt ten opzichte van een zwak milieubeleid. Dit omdat er meer aandacht wordt gegeven aan de milieueffecten van de productie. Een hogere productiviteit leidt tot meer negatieve milieueffecten. Dit vertaalt zich in productiegegevens per koe zoals weergegeven in tabel 20.

Tabel 20: Gemiddelde melkproductie (ton melk per koe) in 2020

	REF	WM
HMHN	7,51	6,82
HMLN	7,64	6,92
LMHN	4,07	4,38
LMLN	3,94	4,2

Een sterke liberalisering van de handel in landbouwproducten drukt de prijzen door afbouw van exportsubsidies en importbeperkende maatregelen. Hierdoor is er minder interne prijsvorming in de Europese markt, zodat er meer aansluiting komt bij de wereldmarktprijzen. Bij matige prijsdaling onder sterke liberalisering in het scenario WM wordt uitgegaan van de welvaartsverhogende effecten van liberalisering. Per ton melk leidt dit tot een producentenprijs van melk van 186 € in 2020 ten opzichte van 207 € in het referentiescenario.

Op het moment dat de Toekomstverkenning Landbouw en Milieu 2020 (Gavilán et al., 2006) werd uitgevoerd, was de prijsverwachtingen bij ongewijzigd beleid negatief gestemd zoals dit tot uitdrukking komt in de referentie. Hierin werd de beslissingen van de MTR- hervorming opgenomen. Voor zuivel betekende dit dat de interventieprijs voor boter (-25%, met extra daling van 10%) en voor magere melkpoeder (- 15%) zou dalen. Deze aanname leek toen realistisch aangezien de Europese prijzen hoger waren dan de wereldmarktprijzen.

Ondertussen zijn de wereldmarktprijzen voor melkpoeder en kaas aan het toenemen en zijn de verwachtingen voor de handelsprijzen van verwerkte zuivelproducten positiever gestemd zoals blijkt uit 4.1, wat zich in principe zou kunnen vertalen in een verhoging van de producentenprijs van melk. Met deze verwachtingen voor ogen zou de melkprijs in het referentiescenario als achterhaald kunnen bestempeld worden.

Echter, de EU-prijs wordt meer en meer onderhevig aan de prijsschommelingen op de wereldmarkt. Dus ook periodes met lage prijzen staan voor de deur. Daarbij gaan bovenstaande prijsverwachtingen uit van ongewijzigd beleid en dit moet nadrukkelijk voor ogen gehouden worden. In een scenario met afschaffing van het melkquota heeft dit soort cijfers geen enkele betekenis. Voor dergelijk scenario moeten andere bronnen gebruikt worden die wel rekening houden met het te simuleren beleid, i.c. afschaffing van de quota. De vernoemde studies van Berkum et al (2006) en van Bouamra et al (2007) zijn een voorbeeld.

De inschattingen zijn dat tengevolge een afschaffing van de melkquota de melkprijs met 25% tot 40% Berkum ea. (2006) zou kunnen dalen ten opzichte van de prijzen in 2003. De inschattingen in de studie van Berkum e.a. zijn afkomstig van studies van de OESO en de Europese Commissie. Volgens Bouamra et al (2007) zou de daling 21% tot 25% bedragen al naargelang de aannames.

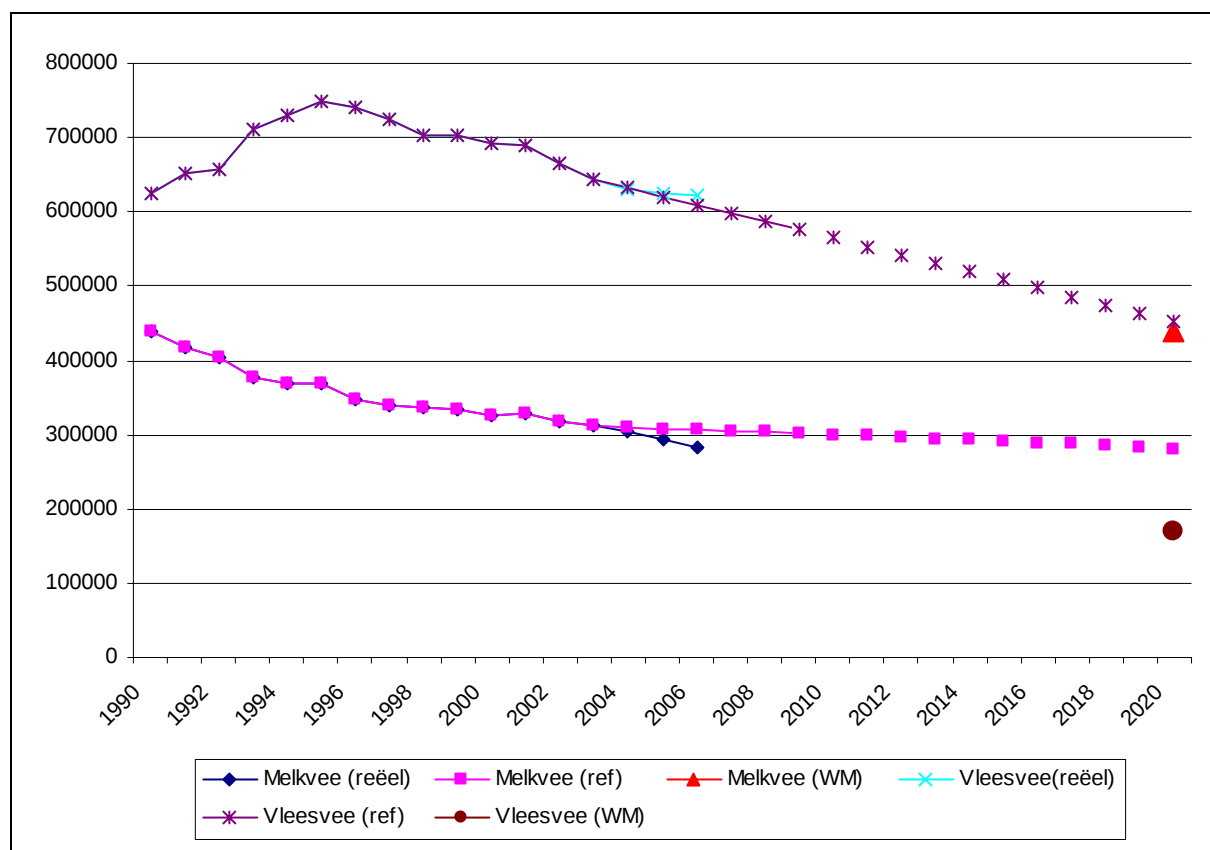
In het scenario Welvaart en Milieu wordt gewerkt met een prijsdaling die in het midden ligt van bovenstaande cijfers: - 34% tegenover 2003.

6.3 Resultaten

In figuur 15 worden de resultaten in een historisch perspectief geplaatst. De referentie is dus gebaseerd op een historische trendanalyse van NIS-data voor de periode 1990-2003. De cijfers voor 2004, 2005 en 2006 op de referentie zijn "geprojecteerde gegevens", de reële cijfers (NIS) worden gegeven op de curve "reëel". Het resultaat van het scenario wordt als een punt op de grafiek voorgesteld. Dit heeft te maken met het statische karakter van het model, dat geen uitspraak doet over de evolutie tot 2020.

Het aantal dieren zal in het referentiescenario verder afnemen. In het scenario Welvaart en Milieu (WM) zal het aantal dieren echter toenemen tegenover 2000-2002 tot het niveau van 1990 in 2020. Een productiequotum is immers een aanbodbeperkende maatregel. Dit wil zeggen dat bij een gelijkblijvende prijs de productie veel hoger zou liggen zonder die maatregel. Bij afschaffing neemt logischerwijze de productie toe zolang de nieuwe prijs hoger ligt dan de marginale kosten van de productie melk. De groei van de melkveestapel doet zich voor ten koste van het aantal dieren in de vleesveestapel. Het houden van volwassen vleesvee blijkt in SELES een minder rendabele activiteit dan het houden van melkvee.

Figuur 15: Evolutie van het aantal actief producerende melkkoeien en het aantal vleesvee in Vlaanderen van 1990 tot 2020

Bron: NIS, SELES en eigen berekeningen.

In tabel 21 zijn de resultaten voor het aantal dieren in de melkveestapel opgenomen per activiteitsniveau. De afschaffing van de quota in het scenario WM stimuleert vooral de groei van de hoogproductieve melkkoeactiviteiten (HMHN, HMLN). De toename van het aantal dieren bedraagt hier 50 tot 60% ten opzichte van de referentie. Ook de laagproductieve melkkoeien (LMLN, LMHN) nemen toe: + 40% voor de melkkoeien van het type LMHN, +20% voor de melkkoeien van type LMLN. De toename van de melkproductie bedraagt in het scenario WM in totaal 36%. De toename in dieren leidt in relatieve termen tot een kleinere toename in de melkproductie tengevolge van de lagere melkproductie per koe ten opzichte van de referentie.

Het Nederlandse LEI heeft met behulp van DRAM lange-termijn effecten van scenario's op de productie, prijzen en inkomen in de melkveehouderij in 2015 berekend en komt tot een toename van de Nederlandse melkproductie van 34%. DRAM is een gelijkaardig economische model als SELES.

Zowel de resultaten van DRAM en van SELES zijn volgens simulaties van OESO-FAO en van Boumra et al. (2007) een overschatting. Deze laatste gaan er van uit dat bij verhandeling van quota tussen

lidstaten van het quotum de melkproductie in de EU-15 9% hoger zal liggen dan in 2003/04. De toename is niet gelijk voor de verschillende lidstaten. Voor België en Nederland ligt de toename onder dit gemiddelde. Een beperking van het SELES model is dat er wordt uitgegaan van de aanname dat de melkproductie kan afgezet worden. Door het Europese perspectief mee te nemen in de studie kan dit consortium beter rekening houden met de vraag van consumenten en met het aanbod van producenten uit andere lidstaten.

Tabel 21: Activiteitsniveau's (1.000 dieren) in 2020 in Vlaanderen

Activiteit	REF	WM
HMHN	60	96
HMLN	152	229
LMHN	10	14
LMLN	57	69
Melkkoeien (totaal)	280	408
Melkproductie (miljoen liter)	1.839	2.547

SELES berekent ook het saldo van de verschillende melkveeactiviteiten. Het saldo is een benadering van het inkomen. Het saldo waarvan uitgegaan is op basis van de gegevens van 2000-2002 bedraagt € 1.309 per dier. In het referentiescenario stijgt het saldo tegenover de uitgangssituatie in 2000-2002. Het saldo van de melkveesector per dier gaat er in het scenario WM op achteruit. Dit heeft deels te maken met de bedrijfstoelag die wordt afgeschaft. Voor een deel ligt dit ook aan de prijsdaling in combinatie met de lagere melkproductie per koe die tot dalende inkomsten uit de melkproductie leiden in vergelijking met de referentie.

Het saldo van de hoogproductieve melkkoeien (HMHN, HMLN) per eenheid activiteit neemt respectievelijk af met 30% in het scenario WM ten opzichte van de referentie. De afname van het saldo is lager voor de laagproductieve melkkoeien (LMHN, LMLN). De afname bedraagt er 20% ten opzichte van de referentie. Laag productieve melkkoeien worden vaak extensief gevoederd, waardoor de kosten minder sterk oplopen. Het verschil tussen hoge en lage stikstofgift is in relatieve termen minder van belang wanneer er naar de verandering in het saldo wordt gekeken. Bedrijven met een hoge stikstofgift zullen wel hogere inkomsten ontvangen door mestafzet. Dit verklaart grotendeels het verschil tussen de bedrijven in de categorie LMLN en LMHN.

Het saldo per eenheid activiteit is een onvolledige indicatie van hoe het inkomen kan evolueren. Bij schaalvergroting kan het arbeidsinkomen toch nog toenemen als het saldo per activiteit afneemt. We bespreken daarom ook het totaalsaldo van de melkveesector. In het uitgangspunt (2000-2002) bedroeg het totaalsaldo 460 miljoen euro. In beide scenario's zal het totaalsaldo dalen. In het scenario WM is het totaalsaldo 3% hoger ten opzichte van de referentie. Het lagere saldo per melkkoe in het scenario WM wordt dus gecompenseerd door meer melkkoeien te houden, wat dan weer resulteert in een hoger totaalsaldo.

Tabel 22 gaat in op de verandering van het saldo per landbouwactiviteit en het totale saldo.

Tabel 22: Saldo per eenheid (€ per dier) en totaalsaldo (miljoen €) in 2020

Activiteit	REF	WM
HMHN	1.601	1.082
HMLN	1.705	1.176
LMHN	1.062	887
LMLN	1.017	803
Gemiddeld voor Vlaanderen	1.521	1.081
Totaalsaldo	426	441

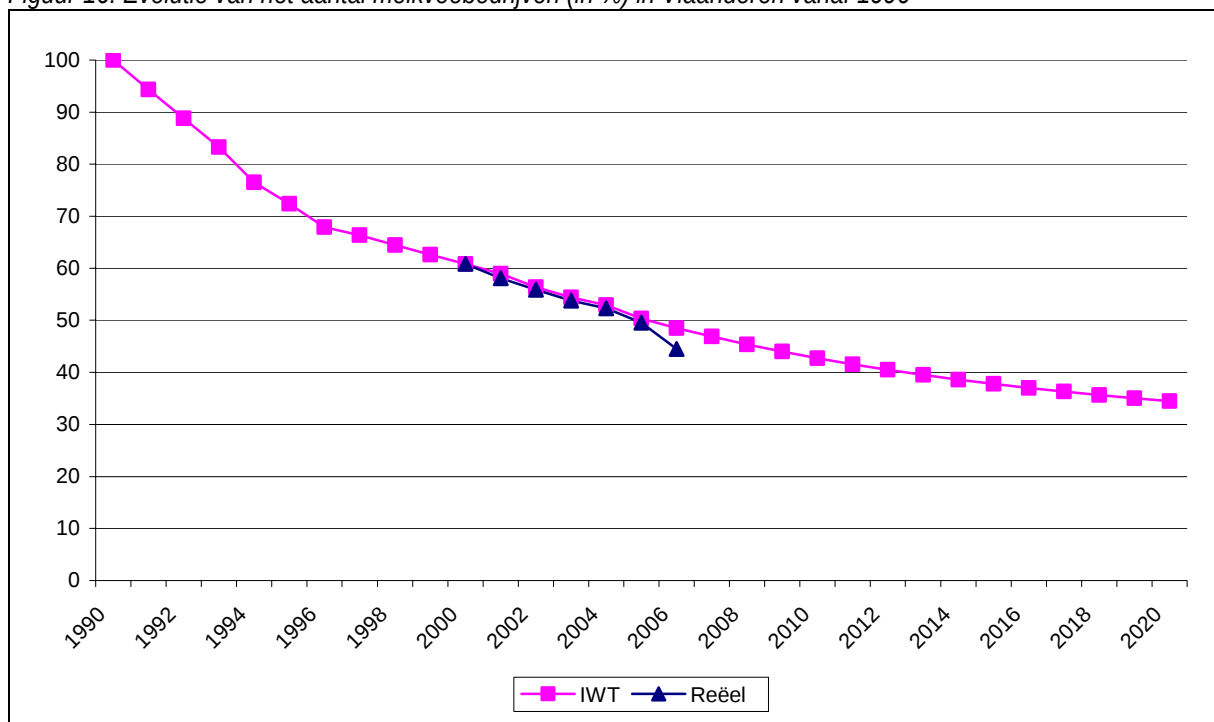
6.4. Individuele bedrijven

In SELES worden gegevens van individuele melkveebedrijven geaggregeerd naar vier verschillende typen melkkoe-activiteiten, waardoor gewerkt wordt met gemiddelden per type. Door deze aggregatie naar activiteiten, kan er over het aantal bedrijven geen uitspraak meer gedaan worden. Daarom zullen de resultaten van Vanderstraeten e.a. (2007b) besproken worden.

Figuur 16 bevat de simulatieresultaten afkomstig van die studie. Zij zijn weergegeven als 'IWT'. Deze studie simuleert het mogelijke toekomstige aantal bedrijven door middel van een statistische techniek die enkel rekening houdt met bestaande trends. De techniek, Markov-analyse genaamd, bepaalt de waarschijnlijkheid dat een bedrijf zich een bepaalde toestand bevindt. De volgende toestand van het bedrijf is afhankelijk van de huidige en voorbije toestanden. Deze studie komt tot de conclusie dat het aantal stoppers 31% bedraagt in 2020 (5.920 bedrijven) ten opzichte van het aantal in 2004 in de veronderstelling dat het quotum tot dan behouden wordt. Een schatting van het aantal bedrijven in 2020 waarbij quota afgeschaft zijn, wordt echter niet gegeven door Vanderstraeten e.a. (2007b).

Figuur 16 bevat ook het reële aantal bedrijven (curve 2000 tot 2006 aangegeven als 'reëel'). Blijkt dat in werkelijkheid het aantal bedrijven de laatste twee jaar nog meer gedaald is dan wat Vanderstraeten e.a. (2007b) simuleert. Dat komt omdat in dit soort statistische technieken immers geen rekening gehouden kan worden met nieuwe elementen die in het verleden niet voorkwamen zoals het anticiperende gedrag van de melkveehouders op de aangekondigde stopzetting van de melkquotareglementering. Indien de trend van de laatste jaren zich zou doortrekken (wat weinig waarschijnlijk is), dan zouden er op 1 april 2015 nog 3.580 producenten over zijn (-58% t.ov. 2004). Het Nederlandse LEI gaat er van uit dat het aantal melkveehouders in Nederland tegen 2015 met een derde afneemt (Berkum et al, 2006). Verwacht mag worden dat de waarheid ergens in het midden zal liggen.

Figuur 16: Evolutie van het aantal melkveebedrijven (in %) in Vlaanderen vanaf 1990

Bron: ALV, Vanderstraeten et al. (2007b).

Veranderende prijzen zijn in Vanderstraeten e.a. (2007b) niet opgenomen. Ook geen prijsdaling dus. Maar vermoed kan worden dat er bij afschaffing van quota en bij een daling van de prijzen, in de veronderstelling van een gelijklopende kostenstructuur, gemengde bedrijven beter stand zullen houden.

Gespecialiseerde bedrijven kunnen een daling van de melkprijs immers enkel bufferen door te groeien. Wanneer dit voor een individueel bedrijf niet mogelijk is wegens gebrek aan middelen, zal het bedrijf de boeken moeten sluiten, eenmaal de prijs zodanig gedaald is dat de melkveehouderij voor dit bedrijf niet meer rendabel is. Gemengde bedrijven halen een belangrijk deel van hun inkomen uit andere activiteiten en kunnen aldus de verliezen ten gevolge van een prijsdaling beter bufferen.

7. Na de quotaregelgeving: conclusies

7.1. De melkveehouderij in 2016

In de EU-27 verwacht men tegen 2016, zonder verdere versoepeling van de regelgeving, een lichte toename van de melkproductie van 0,7% (OESO/FAO, 2007) tegenover 2006. In een scenario waarbinnen quota tussen lidstaten verhandelbaar worden gemaakt, kan de stijging van de productie tot 9% zijn tegenover 2003-2004 in de EU-25 (Bouamra et al., 2007). De toename in de Belgische melkproductie zal iets onder het Europese gemiddelde liggen. De productie in Vlaanderen zal echter meer toenemen dan de totale nationale toename. Er zullen meer Waalse melkveehouders stoppen of overschakelen op andere bedrijfstakken dan dat in Vlaanderen het geval zal zijn. Tussen de verschillende regio's in Vlaanderen zal de melkveehouderij dan weer weinig verschuiven. Andere factoren, zoals nutriëntendruk, grond en watervoorziening, zullen een invloed uitoefenen op de melkproductie.

West-Europa is en blijft een van de beste gebieden ter wereld qua grond, klimaat en kennis om melk te produceren. Het saldo per dier zal echter onder druk komen te staan, naarmate de liberalisering zich voltrekt. In de toekomst zal een melkveehouder het hoofd moeten kunnen bieden aan minder stabiele prijzen en zal hij de kosten fors moeten drukken via efficiënter beheer en via het opzoeken van schaalvoordelen (o.a. uitbreiden of samenwerken). Dit is meer nog het geval voor Vlaamse melkveehouders met een relatief hoge kostenstructuur. Een bedrijfsleider kan ook het risico spreiden door diversificatie van zijn inkomen via verbreding of diversificatie van productietakken (gemengde bedrijven).

Een bedrijf dat kiest voor uitbreiding van de melkproductie zal zijn productie daarbij optimaliseren en via duidelijke afspraken met de aanleverende en de verwerkende sector een grote hoeveelheid melk leveren, met net die eigenschappen die de verwerker wenst. De distributie, de zuivelindustrie en de melkveehouder werken nauw samen en stemmen inputs en outputs van de verschillende schakels in de eigen keten of tussen de melkveehouderij en de melkindustrie en de distributie op elkaar af (vb. vetgehalte, restwarmtegebruik).

Bepaalde activiteiten zal een dergelijk melkveebedrijf uitbesteden, zoals kalveropfok en voederproductie. Anderzijds kan dit bedrijf ook een hogere toegevoegde waarde zoeken door hoevezuivel te verkopen. De bedrijven die momenteel reeds sterk gespecialiseerd zijn, zullen zich verder specialiseren. Deze bedrijven bevinden zich in Limburg, Antwerpen en in West-Vlaanderen. Voor hen zal grond en water de meest beperkende factor zijn in groei.

Een bedrijf dat kiest voor verbreding, zal meer en meer beroep doen op de specifieke expertise van andere landbouwers, maar ook met gemeenten, natuurverenigingen, consumentengroepen, individuen, enz. zal er worden samengewerkt. Dit samenwerkingsverband zal naast melk, akkerbouwproducten en vlees ook rode (zoals energieproductie), groene (natuur- en landschapsbeheer), blauwe (waterbeheer)

en andere diensten leveren. De voorwaarde is wel dat de melkveehouder voor deze diensten voldoende vergoed zal worden. Er zal tevens veel aandacht besteed worden aan kwaliteit en aan de omgeving, zowel op het vlak van het milieu als op sociaal vlak. Deze bedrijven zullen zich hoofdzakelijk bevinden in de gebieden waar er momenteel weinig groei te bemerken valt, namelijk in Vlaams-Brabant, deels ook in West-Vlaanderen en in het zuiden van Antwerpen en Oost-Vlaanderen.

De Vlaamse melkveehouder zal zich zeer competitief moeten gedragen op een duurzame manier en daarom voortdurend bezig zijn met innovatie en pro-actief werken. Hij zal zich daarom voortdurend bijscholen. Voedselveiligheid en –kwaliteit staan op een zeer hoog niveau en er wordt intens overlegd met de klant om snel te kunnen inspelen op tendenzen. De melkveehouder zal er voor blijven kiezen de koeien zoveel mogelijk op de weide te laten grazen, dit zal echter minder en minder evident worden wegens een doorgedreven nutriëntenmanagement en wegens de lagere toegelaten stikstofgift op grasland.

Verder zal men zich aanpassen aan de klimaatverandering. Alle zoogdieren kennen immers een thermoneutrale zone (tussen de 15 en 25 °C). Wanneer de temperatuur boven deze bovengrens klimt dan zal het dier minder produceren. Dit is nog meer uitgesproken bij hoogproductieve dieren. Een dag met een temperatuur boven de 30°C geeft een productieverlies van 5 à 6 liter per koe per dag. Een mogelijke oplossing is schaduw creëren door bomen te planten in de weide of zeilen te plaatsen, waardoor de temperatuur enkele graden kan dalen.

Om competitief te blijven, is er voortdurend onderzoek nodig naar innovatie en naar efficiënt beheer. De samenstelling van de melk wordt ook steeds belangrijk. Door de voortschrijdende devaluatie van de vetcomponent in de melk, zal via voedersamenstelling en via selectie de vetcomponent stabiliseren, terwijl de eiwitcomponent zal stijgen. Niet enkel de vet-eiwitverhouding, maar ook de aanwezigheid van componenten die in aanmerking komen om melk als “functional food” te waarderen (omega-3-gehalte, melatoninegehalte), worden steeds belangrijker. Drogere en hetere zomers zullen een rem leggen op de melkproductie in die periode en de verandering van het klimaat en de globalisering zullen nieuwe ziekten brengen. Op deze nieuwe gegevens dient via onderzoek een antwoord gevonden te worden, zodat de melkveehouder zich erin kan specialiseren of zich ertegen kan wapenen/verzekeren.

In Vlaanderen zal een melkveebedrijf eerder familiaal blijven. Er is immers nog voldoende groei mogelijk op het bedrijf met inzet van eigen werkrachten. Daarbij zijn externe arbeidskrachten erg duur en renderen ze niet. Wegens een te lage intrest op het ingezette kapitaal, zal er weinig sprake zijn van integratie.

Verder zal een goeie melkprijs en afzet zekerheid van groot belang zijn. Een bedrijf zal trachten goede prijsafspraken met zijn afnemer te bekomen via bvb. een coöperatief systeem, waarbij tevens de melkafzet van elk lid gegarandeerd wordt. Een coöperatie kan de prijsschommelingen op de wereldmarkt bufferen voor de producent. Zich inkopen in een coöperatie wordt echter onderworpen aan strengere eisen. De prijs die zal uitbetaald worden aan de leden, bestaat uit een basisprijs ‘af fabriek’, dus de afstand tot de melkfabriek speelt niet mee in de prijs, maar afhankelijk van de melkgift van het bedrijf, zal de basisprijs met een vastgesteld bedrag verhogen voor de grotere of verlagen voor de kleinere bedrijven. De prijs uitbetaald door de coöperatie zal de schommelingen van werkelijke marktprijs bufferen. Op het einde van het jaar ontvangt de producent zijn aandeel in de winst. De prijs door privé-bedrijven uitbetaald, zal de prijs van de grotere coöperatieven volgen. De producent heeft echter geen winstaandeel. Privé-bedrijven zullen eerst de dichtbijgelegen en grote bedrijven contracteren en zullen volumecontracten met de melkveehouders aangaan.

Wanneer men uitgaat van een onveranderd beleid, zal het aantal melkveehouders in Vlaanderen in 2020 met 31% gedaald zijn tegenover 2004. Het aantal bedrijven zal dan ongeveer 6.000 bedragen. Dit

is echter zonder het effect van de anticipatie op de stopzetting van de quota mee te rekenen. Uit de evaluatie van de laatste jaren blijkt immers dat het aantal overblijvende bedrijven in werkelijkheid sneller daalt en indien de trend van de laatste 3 jaren zich verderzet, zal het aantal bedrijven eerder met 73% dalen tot 2.300 bedrijven in 2020 tegenover 2004 of 3.500 bedrijven in 2015. In 2015 zal het gemiddelde quotum dan ongeveer 560.000 l bedragen (Campens V., 2007). In werkelijkheid zal het aantal bedrijven er ergens tussenin liggen en zal het gemiddelde quotum onder 500.000 l liggen.

De rol van de overheid zal minimaal zijn. Nadat de overheid de transitie naar de nieuwe situatie heeft begeleid, zal de focus gelegd worden op vorming en begeleiding van de producenten en op het welzijn van de dieren, de kwaliteit en veiligheid van de geleverde producten en diensten. Allerlei nieuwe samenwerkingsvormen zullen gefaciliteerd worden.

7.2. De zuivelindustrie en de wereldmarkt

Uit gesprekken met de zuivelindustrie blijkt dat men met optimisme naar de toekomst kijkt. De bevolking, maar ook de welvaart neemt toe en de zuivelconsumptie is daar sterk aan gekoppeld. Daarbij zullen de grote verschillen in vraag en aanbod worden afgezwakt door de overschakeling van een “wereldmarkt”, die bestaat uit de restproducten van geregelde marktsystemen naar een “globale markt”, waar de geregelde marktsystemen zijn afgebouwd. Dit heeft dan weer invloed op de prijzen: op de globale markt zullen de prijzen minder sterk schommelen. In de EU, waar de marktbescherming bijna volledig is afgebouwd, zal de prijschommeling wel een nieuw gegeven zijn.

De “wereldprijzen” voor boter, kaas en melkpoeder zullen toenemen met 5 tot 20% (OESO-FAO) van 2006 tot 2016. Vanuit de EU zullen de prijzen het wereldmarktniveau benaderen. Voornamelijk de interne boterprijs binnen de EU zal echter nog te hoog zijn in vergelijking met het wereldmarktniveau. Dit zal de export van boter fors doen dalen. Ook de export vanuit de EU van magere melkpoeder en van volle melkpoeder zal dalen. De export van kaas neemt toe. De EU-zuivelmarkt zal zich meer terugplooiën op interne afzet, waar de consumptie nog steeds toeneemt.

Wereldwijd verwacht de OESO-FAO tegen 2016 een lichte stijging van de wereldhandel in zuivel, behalve voor volle melkpoeder. De export van de EU-27 zal slechts minimaal stijgen.

Voor wat de productie betreft, zal, volgens Bouamra et al. (2007), bij uitvoering van de MTR-hervorming en indien de WTO-onderhandelingen succesvol zijn, de productie van magere melkpoeder in de EU-25 met 20% dalen in 2014-2015, die van volle melkpoeder met 5% en die van boter met 11%, die van kaas zal met 15% stijgen tegenover 2003-2004.

Er zal een oplossing gevonden worden voor het vetoverschot. Consumenten verlangen meer en meer vetarme zuivelproducten en de boterproductie staat onder toenemende concurrentiedruk, waardoor de waarde van eiwit stijgt, terwijl de vetwaarde afneemt. Via rundveeselectie is er slechts een kleine aanpassing mogelijk van het vetgehalte in de melk, vet en eiwit zijn immers moeilijk van elkaar los te koppelen. Men kan op Europees niveau de vetprijs eventueel laten dalen, zeker wanneer de restituties worden afgeschaft. Op die manier kan er meer geëxporteerd worden. Echter, door de verwachte verderzetting van de stijging van de kaasproductie, zal meer vet kunnen worden verwerkt.

De Belgische zuivelindustrie kiest voor een breed gamma aan producten met een gezonde mix tussen industriële en consumptieproducten. Dit is noodzakelijk om de prijschommelingen het hoofd te bieden. De nadruk op de productie zal meer verschuiven naar kaas en vers bereide producten en dit voor de nabijgelegen landen. De industriële producten bevatten naast echte bulkproducten ook unieke producten met een specifieke identiteit en afgestemd op een bepaald marktsegment.

De positie van de zuivelindustrie wordt verder versterkt door nieuwe markten aan te boren en door zich op bestaande markten te verstevigen. De zuivelindustrie investeert fors in innovatie en in een sterke reclamecampagne om nieuwe producten te promoten. Grotere bedrijven kunnen hierbij de kost van hun onderzoek naar innovatie en de promotiekosten over een veel groter aantal liter melk spreiden dan kleine bedrijven. Privé-bedrijven hebben als voordeel de snellere beslissingsprocedure door het kleinere aantal belangrijke aandeelhouders tegenover coöperaties.

De concentratie die zich de laatste decennia heeft voorgedaan bij de zuivelbedrijven, zal zich verder zetten. De overblijvende bedrijven zullen meer gaan samenwerken op het niveau van commercialisering en export of zullen in onderaanneming voor elkaar werken. Er wordt dus verwacht dat de grote multinationale zuivelbedrijven verder zullen groeien, maar dat er zeker plaats zal blijven voor de kleinere bedrijven, al dan niet in onderaanneming, met hun eigen specifieke producten. Coöperaties en privé-bedrijven zullen naast elkaar blijven bestaan, waarbij coöperaties eventueel ook privé-dochterondernemingen bezitten.

Afkortingen

MMP: magere melkpoeder

VAK: volwaardige arbeidskracht

VMP: volle melkpoeder

SELES: Socio Economisch Landbouweffecten Evaluatie Systeem

FES: Financieel Economisch Simulatiemodel

DRAM: Dutch Regionalised Agricultural Model

ALV: Agentschap voor landbouw en Visserij

WTO: Wereldhandelsorganisatie

GATT: General Agreement on Tariffs and Trade

MTR: Mid Term Review

OESO: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

FAO: Food and Agricultural Organisation

FAPRI: Food and Agricultural Policy Research Institute

EU: Europese Unie

SWOT: Strengths, weaknesses, Opportunities, Treats

GLB: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

FAL: Bundesforschungsanstalt für Landwirtschaft

LEI: Landbouw-economisch Instituut

AMS: Afdeling Monitoring en Studie

N: Stikstof

P2O5: Fosfaat

VLIF: Vlaams Landbouwinvesteringsfonds

Q1: eerste kwartiel

Q3: derde kwartiel

BCZ: Belgische Confederatie voor de Zuivelindustrie

GFK: Growth from Knowledge

MCC: Melkcontrolecentrum

FAVV: Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen

CLE: Centrum voor Landbouweconomie

NIS: Nationaal Instituut voor de Statistiek

LMLN: lage melkproductie, lage stikstofgift per ha grasland

LMHN: lage melkproductie, hoge stikstofgift per ha grasland

HMLN: hoge melkproductie, lage stikstofgift per ha grasland

HMHN: hoge melkproductie, hoge stikstofgift per ha grasland

Literatuur

- 15 APRIL 2005. — Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de toepassing van de heffing in de sector melk en zuivelproducten.
- 17 MAART 2006. — Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 april 2005 betreffende de toepassing van de heffing in de sector melk en zuivelproducten.
- Administratie Land- en Tuinbouw (1998). Voorlopig verslag van de socio-economische evaluatie van de voorstellen geformuleerd in de stuurgroep Vlaamse mestproblematiek in het kader van de MAP-evaluatie, EWBL, Brussel.
- Afdeling Monitoring en Studie (2006). Landbouwrapport 2005, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.
- Agripress, 17.04.2007. <http://www.agripress.be/start/>
- BCZ (2006), Jaarverslag 2006, werkingsjaar 2005, BCZ, Leuven.
- Berkum, S. van, C. J.A.M. de Bont, J.F.M. Helming en W. van Everdingen (2006). Europees zuivelbeleid in de komende jaren; wegen naar afschaffing van de melkquotering. LEI, Den Haag.
- Boerenbond (2006). Inzetten op de toekomst, publicatie naar aanleiding van het Boerenbondcongres , 2 december 2006, Boerenbond, Leuven.
- Bouamra Mechemache, Z., Jongeneel R., Réquillart V (2007). The dairy industry in an expending EU; Policies and Strategies, INRA, Frankrijk.
- Campens V. (2007). Evolutie van het melkquotum in Vlaanderen in het tijdvak 2006-2007, Departement Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie, Brussel.
- Cathagne, A., Guyomard, H. and Levert, F. (2006). Milk Quotas in the European Union: Distribution of Marginal Costs and Quota Rents. Working Paper 01 / 2006 European Dairy Industry Model.
- Consortium INRA - University of Wageningen (2002). Study on the impact of future options for the Milk Quota system and the common market organisation for milk and milk products. Summary report.
- de Bont, C.J.A.M., van Bommel, K.H.M., van Everdingen, W.H., Jager, J.H., Voskuilen, M.J. (2006). Betekenis van subsidies voor de continuïteit van landbouwbedrijven. LEI, Den Haag.
- Direction générale de l'Agriculture, Division de la Politique agricole (2007). Etude du secteur laitier wallon, Namen.
- Directorate-General for Agriculture (2006). Milk and milkproducts in the European Union, European Commission, Brussels.
- European Union (2007). Official journal of the European Union L 110/5 en L 110/6.
- Fischer Boel M. (2007). The future of the CAP, Agra Europe Outlook Conference London.
- Gavilán, J., Overloop, S., Carels, K., D'Heygere, T, Van Hoof, K., Helming, J. & Van Gijsegheem, D. (2006). Toekomstverkenning landbouw en milieu. Het SELES-model. VMM- DL&V, Brussel.
- Gesprekken met Patrick Buggenhout, Milcobel op 16.05.2007, Renaat Debergh, BCZ op 18.05.2007 en Eddy Leloup, Boerenbond op 1.06.2007, Brussel, Leuven.

- Gorgievski-Duijvesteijn, M (2002). The Treadmill of Declining Farm-Business: On the Relationship Between Farmers' Finances and Well-Being. Doctoraal Proefschrift Utrecht, Rotterdam.
- Helming, J.F.M. (2002). Mid term review GLB: mogelijke gevolgen op regionaal niveau voor Vlaanderen. VOLT, Brussel.
- Helming, J.F.M., C. van Bruchem, K. Geertjes, M.G.A. van Leeuwen, P.J.J. Veenendaal, D. van Gijsegem en S. Overloop (2001). Milieugevolgen van de landbouw in Vlaanderen 1991-2010. Wetenschappelijk verslag MIRA-S 2000 sector landbouw. Rapport 3.01.02. LEI, Den Haag.
- Hietbrink, O. , van der Veen, H.B., Nienhuis, J.K., Ruijs, M.N.A. (1999). Bedrijfs- en milieueffecten AMvB Glastuinbouw 2000-2010. Een technisch-economische studie naar de effecten van de AMvB Glastuinbouw en de Integrale Milieutaakstelling tot 2010. Proefstation voor de Bloemisterij en Glasgroente. LEI, Den Haag.
- IFCN Dairy Report 2005, IFCN.
- International Dairy Federation (2006). World Dairy Situation 2006, IDF.
- Isermeyer F., Brockmeier M., Gömann H. (2006). Analyse politischer Handlungsoptionen für den Milchmarkt Studie im Auftrag des fundesministeriums für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz, Braunschweig/Kiel.
- Jespers K., Campens V., Bas L., Elst L. (2006). Evaluatie van de bijsturing van de melkquotaregeling in het tijdvak 2005-2006, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.
- Mahon, G. (2005). The Changing Structure of the Dairy Processing Industry in the European Union. EuroChoices 4 (3), 28–29.
- Moreau J. (2007). Presentation, le secteur laitier wallon: état des lieux et perspectives, Battice.
- Mulder, M. (1994). Bedrijfstakverkenning en financiële analyse: een simulatiemodel voor de glastuinbouw (Sector exploration and financial analysis: a simulation model for horticulture under glass). Doctoral Thesis, Erasmus University, Rotterdam.
- OESO, FAO (2007). The OECD - FAO Agricultural outlook 2007-2016.
- Perrot C., Coulomb C, You G., Chatellier V. (2007). Labour productivity and income in North-European dairy farmsn diverging models, Institut de l'Elevage & INRA-SAE2, Nantes.
- Productschap Zuivel (2005). Jaaroverzicht 2005.
- Rotmans, J. (2005). Maatschappelijke Innovatie. Tussen droom en werkelijkheid staat complexiteit. Erasmus Universiteit Rotterdam. http://www.drift.eur.nl/files/opening/oratie_rotmans_book.pdf.
- STEDULA & LEI (2005). The Financial Economic Simulation model. Version 1.0, Merelbeke.
- STEDULA (2005). Op grond van morgen.
- Van der Straeten B., Buysse J. en Van Huylenbroeck G. (2007b). Transferable permits in agriculture: The effect of milk quota regulations on structural change.
- Van der Straeten B., Buysse J., Fernagut B., Lauwers L. en Van Huylenbroeck G. (2007a). Prijsvorming en allocatie van rechten in land- en tuinbouw, 1ste tussentijds verslag. 30 maart 2007, Universiteit Gent, Vakgroep Landbouweconomie, Merelbeke.
- Van Huylenbroeck G., Van Hecke E., Meert H. (2005). Overlevingsstrategieën voor een multifunctionele landbouw in een verstedelijkte omgeving, Federaal Wetenschapsbeleid.

- Vandermersch M., L. Meskens en E. Mathijs. (2003). Structuur van de Belgische melkveehouderij; Working Paper, n° 78, Afdeling Landbouw- en Milieueconomie, Katholieke Universiteit Leuven.
- Vanderstraeten B., Buysse J. en Van Huylenbroeck G. (2007). Transferable permits in agriculture: The effect of milk quota regulations on structural change.
- Vanderstraeten B., Buysse J., Fernagut B., Lauwers L. en Van Huylenbroeck G. (2007). Prijsvorming en allocatie van rechten in land- en tuinbouw, 1ste tussentijds verslag. 30 maart 2007, Universiteit Gent, Vakgroep Landbouweconomie, Merelbeke.
- Wikipedia, 2007. <http://nl.wikipedia.org/wiki/SWOT-analyse>.
- Ysebaert, G., Van Wauwe, T, Gavilan, J & Carels, K. (2007). Effecten van de WTO-onderhandelingsvoorstellen voor de Vlaamse landbouw. Departement Landbouw en Visserij, Brussel.